

P L S K I
FADN

SYSTEM ZBIERANIA I WYKORZYSTYWANIA
DANYCH RACHUNKOWYCH Z GOSPODARSTW ROLNYCH

Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2010 roku

**REGION FADN 795
MAZOWSZE I PODLASIE**

Część II. Analiza wyników standardowych

WARSZAWA 2012

Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2010 roku

**REGION FADN 795
MAZOWSZE I PODLASIE**

Część II. Analiza wyników standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

mgr inż. Izabela Cholewa
mgr inż. Katarzyna Kambo

Warszawa 2012

Redakcja techniczna

Dariusz Osuch

Renata Płonka

Projekt okładki

Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-235-1

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

- Państwowy Instytut Badawczy

Zakład Rachunkowości Rolnej

00-950 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20, skr. poczt. nr 984

Tel.: (0 22) 505 44 39

Tel./faks: (0 22) 826 93 22

E-mail: portal@fadn.pl

Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

1.	Uwagi wstępne	7
2.	Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN	8
2.1.	Pole obserwacji gospodarstw z regionu Mazowsze i Podlasie	8
2.2.	Pole obserwacji Polskiego FADN	9
3.	Analiza Wyników Standardowych	10
3.1.	Wyniki Standardowe według typów rolniczych.....	10
3.1.1.	Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych.....	10
3.1.2.	Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych.....	12
3.2.	Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej	31
3.2.1.	Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	31
3.2.2.	Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	33
3.3.	Wnioski	50

Spis wykresów

Wykres 1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Mazowsze i Podlasie	8
Wykres 2	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN	9
Wykres 3	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według typów rolniczych	10
Wykres 4	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	11
Wykres 5	Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU).....	11
Wykres 6	Wartość standardowej produkcji dla pola obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według typów rolniczych.....	12
Wykres 7	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	13
Wykres 8	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych.....	13
Wykres 9	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	14
Wykres 10	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	15
Wykres 11	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 12	Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych	16
Wykres 13	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	16
Wykres 14	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	17
Wykres 15	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych.....	18
Wykres 16	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	18

Wykres 17	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych.....	19
Wykres 18	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	19
Wykres 19	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	20
Wykres 20	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	21
Wykres 21	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	21
Wykres 22	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych.....	22
Wykres 23	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych.....	22
Wykres 24	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	23
Wykres 25	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	24
Wykres 26	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych.....	25
Wykres 27	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych..	25
Wykres 28	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	26
Wykres 29	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	27
Wykres 30	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	28
Wykres 31	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	28
Wykres 32	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	29
Wykres 33	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych.....	29
Wykres 34	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według klas wielkości ekonomicznej.....	31
Wykres 35	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	32
Wykres 36	Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych - AWU).....	32
Wykres 37	Wartość standardowej produkcji dla pola obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według klas wielkości ekonomicznej.....	33
Wykres 38	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej.....	34
Wykres 39	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej.....	34
Wykres 40	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	35
Wykres 41	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 42	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 43	Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	37
Wykres 44	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	37
Wykres 45	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 46	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 47	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 48	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 49	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	40

Wykres 50	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 51	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 52	Udział kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 53	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 54	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 55	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	44
Wykres 56	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	44
Wykres 57	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 58	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 59	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	47
Wykres 60	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	47
Wykres 61	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	48
Wykres 62	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	48
Wykres 63	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	49
Wykres 64	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	49

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
c.u.	- jednostka monetarna (ang. currency unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
COP	- specjalizujące się w produkcji zbóż, roślin oleistych i białkowych (ang. specialist cereals, oilseed and protein crops).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (ang. Directorate-General for Agriculture and Rural Development).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości państw członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
LFA	- obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania - ONW (ang. Less Favoured Areas).
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
OGA	- działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem (ang. Other Gainful Activities).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- standardowa nadwyżka bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
SO	- standardowa produkcja (ang. Standard Output).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).
UR	- użytki rolne.
WTGR	- Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.
ZRR	- Zakład Rachunkowości Rolnej.

1. Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią Wyników Standardowych¹.

Przedmiotem opracowania jest analiza wybranych rezultatów działalności uzyskanych przez gospodarstwa rolne w regionie Mazowsze i Podlasie prowadzące rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w roku 2010. Wyniki te zostały obliczone na podstawie danych ze statystycznie reprezentatywnej próby gospodarstw rolnych, których wielkość ekonomiczna, ustalona na podstawie danych rachunkowych i parametrów SO „2004”², stanowiła co najmniej 4 000 euro. Pole obserwacji Polskiego FADN, z którego wyłoniono reprezentatywną próbę gospodarstw towarowych w regionie Mazowsze i Podlasie³, w analizowanym roku wynosiło 344 142 gospodarstwa.

Podstawowym celem analizy jest ocena podstawowych czynników kształtujących sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w 2010 r. w regionie Mazowsze i Podlasie.

Analizę przeprowadzono dla gospodarstw pogrupowanych według typów rolniczych (TF8) oraz klas wielkości ekonomicznej (ES6).

W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację, zasoby produkcyjne gospodarstwa, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne.

Analiza składa się więc z dwóch części. Część pierwsza zawiera charakterystykę rozkładów gospodarstw w polu obserwacji Polskiego FADN w regionie Mazowsze i Podlasie, druga zawiera analizę wybranych zmiennych charakteryzujących: podstawowe zasoby będące w posiadaniu gospodarstw i strukturę Standardowej Produkcji oraz ekonomiczne wyniki ich działalności.

¹ Cholewa I., Kambo K.: „Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2010 roku, Region FADN 795 Mazowsze i Podlasie. Część I. Wyniki standardowe”, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

² Szczegółowe informacje na temat współczynników SO „2004” dla rolniczych działalności produkcyjnych zostały omówione w publikacji: Goraj L.; Cholewa I.; Osuch D.; Płonka R.: Analiza skutków zmian we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2010.

³ Goraj L., Osuch D., Sierański W., Ziętek I.: Plan wyboru próby gospodarstw rolnych Polskiego FADN od roku obrachunkowego 2010, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2010.

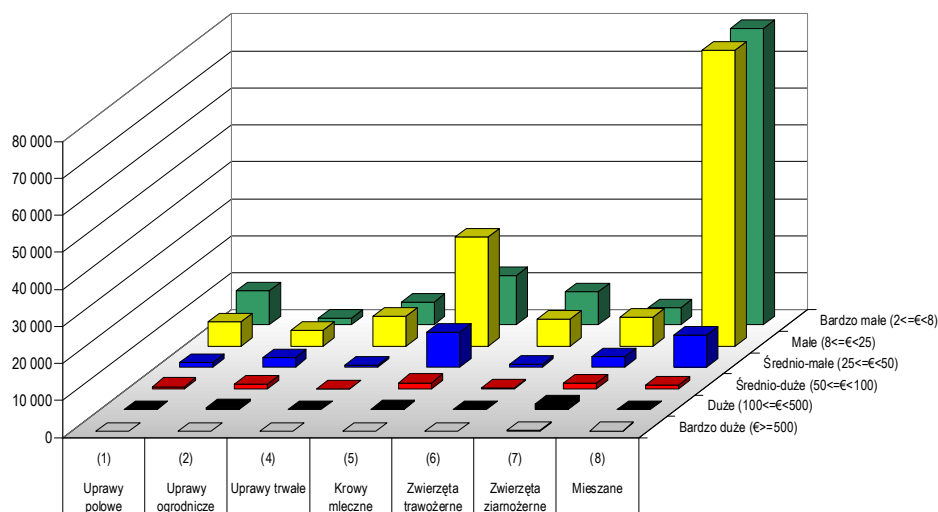
2. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw znajdujących się w polu obserwacji regionu FADN 795 według dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych⁴: wielkości ekonomicznej i typu rolniczego, które wykorzystywane są w ustaleniu Planu Wyboru.

2.1. Pole obserwacji gospodarstw z regionu Mazowsze i Podlasie

Z ogólnej liczby gospodarstw w polu obserwacji Polskiego FADN najwięcej gospodarstw znajdowało się w regionie 795 (Mazowsze i Podlasie). Region ten reprezentowało 344 142 gospodarstw, co stanowiło 47% gospodarstw znajdujących się w polu obserwacji. W tym regionie dominowały gospodarstwa o typie z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (ponad 61% gospodarstw z tego regionu) oraz o typie krowy mleczne (16%). Ponad 97% gospodarstw znalazło się w klasach wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro. W porównaniu z innymi regionami, w regionie tym dominowały gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie krów mlecznych (typowe dla Podlasia) i zwierząt trawożernych (oba typy stanowiły łącznie 21% gospodarstw z tego regionu) oraz w uprawach trwałych (typowe dla rejonu grójeckiego) stanowiące ponad 4% gospodarstw (patrz: Wykres 1).

Wykres 1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Mazowsze i Podlasie

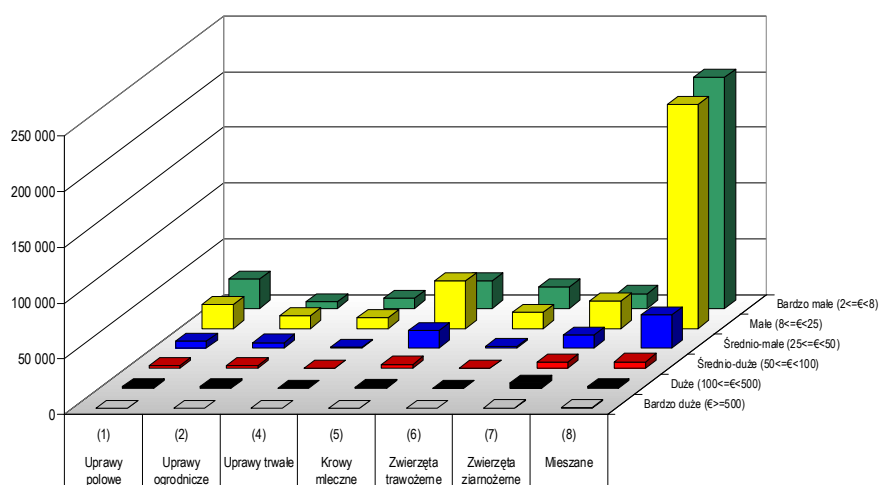

⁴ Commission Decision 2003/369/EC: of 16 May 2003 amending Decision 85/377/EEC establishing a Community typology for agricultural holdings (notified under document number C(2003) 1557).

2.2. Pole obserwacji Polskiego FADN

Zdecydowana większość gospodarstw rolnych, zaliczonych do pola obserwacji Polskiego FADN, to gospodarstwa mieszane (tj. z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą) oraz specjalizujące się w chowie krów mlecznych (łącznie ponad 77%). W przeważającej liczbie gospodarstw (97%) ich wielkość ekonomiczna nie przekroczyła 50 tys. euro. Gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 50 tys. euro (a więc takie gospodarstwa, które w innych krajach jak Holandia czy Belgia, stanowią całość próby gospodarstw uczestniczących w badaniach) stanowią zaledwie około 3% gospodarstw w polu obserwacji Polskiego FADN (patrz: Wykres 2).

Wykres 2 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

3. Analiza Wyników Standardowych

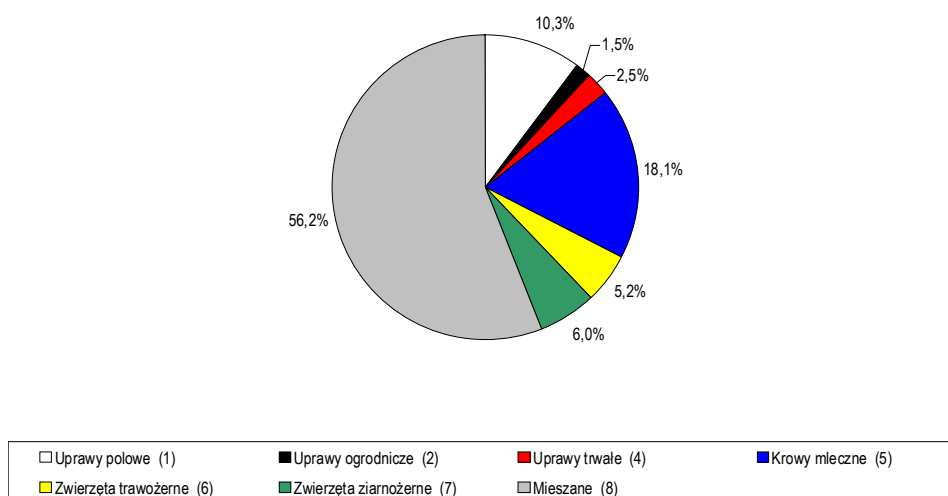
Analizę Wyników Standardowych podzielono na dwie części: w pierwszej zaprezentowano strukturę zasobów oraz strukturę standardowej produkcji, natomiast w drugiej przeanalizowano wybrane parametry wynikowe. Analizę wykonano dla grup gospodarstw utworzonych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej.

3.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych

3.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych

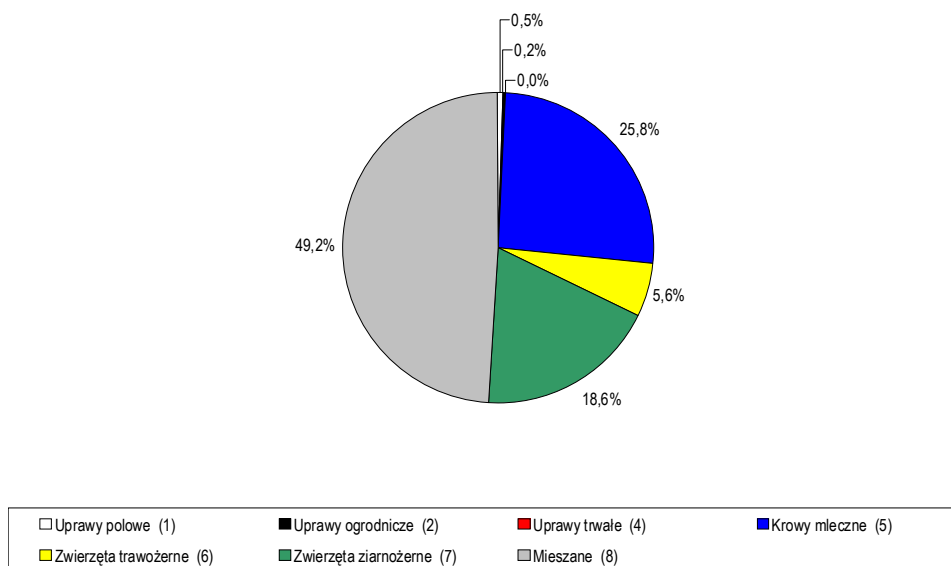
Analizując strukturę zasobów ziemi w typach rolniczych (patrz: Wykres 3) należy zauważyć, że w rozpatrywanym regionie najwięcej zasobów ziemi użytkowały gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych (odpowiednio 56,2% i 18,1%), a najmniej gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (1,5%).

Wykres 3 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według typów rolniczych

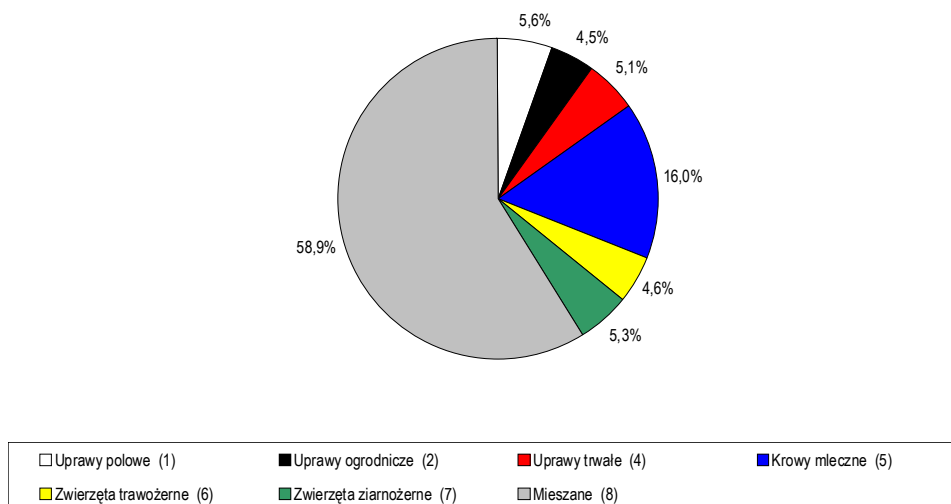
Rozkład pogłównia zwierząt (w przeliczeniu na LU), zobrazowany na wykresie 4, wskazuje, iż 49,2% pogłównia zwierząt skoncentrowane było w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą. Natomiast zwierzęta nie wystąpiły w typie uprawy trwałe, a w typie uprawy ogrodnicze ich udział to zaledwie 0,2%.

Wykres 4 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

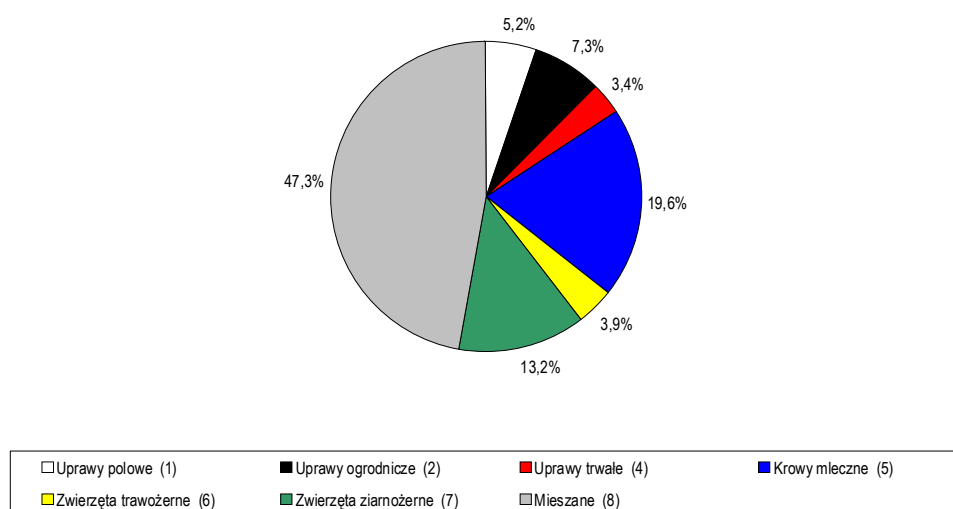

W typie rolniczym z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą znajdowało się prawie 59% osób pełnozatrudnionych (patrz: Wykres 5). Można zaobserwować, iż gospodarstwa należące do typów rolniczych o większej specjalizacji takie jak uprawy ogrodnicze, z racji znikomego udziału w liczbie gospodarstw w regionie, absorbowały znacznie mniej nakładów pracy (4,5%), mimo, że zazwyczaj wymagają dość dużego ich zaangażowania. Należy zauważyć, że w analizowanym regionie (podobnie jak w regionie 785) wystąpił relatywnie wysoki – w stosunku do pozostałych dwóch regionów – odsetek osób pełnozatrudnionych w gospodarstwach o typie krowy mleczne (16%). Wynikało to ze znacznego udziału gospodarstw mlecznych w ogólnej liczbie gospodarstw w rozpatrywanym regionie.

Wykres 5 Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)

Wykres 6 Wartość standardowej produkcji dla pola obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według typów rolniczych

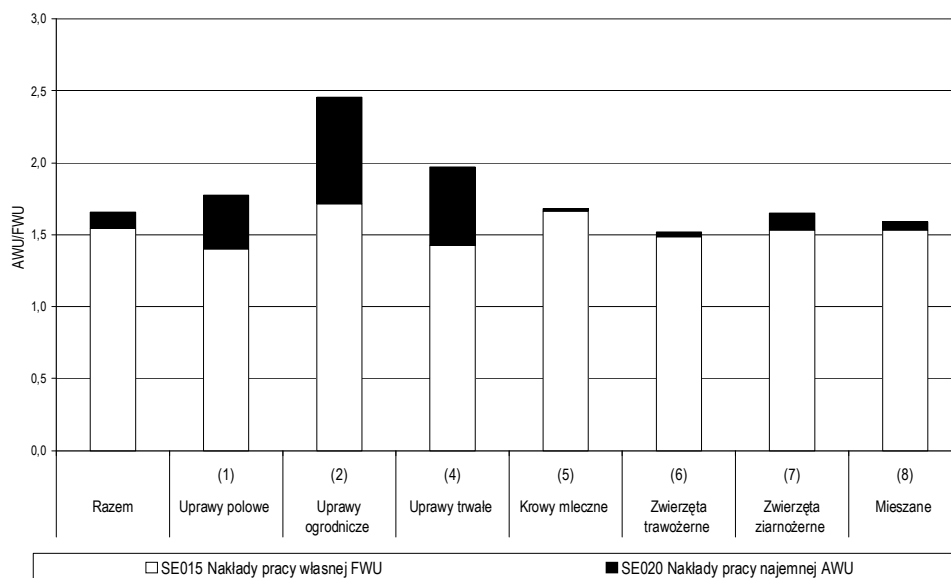

Największy udział w tworzeniu Standardowej Produkcji (SO) miały gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (47,3%). Gospodarstwa o typach: uprawy trwałe, zwierzęta trawożerne oraz uprawy polowe miały w miarę zbliżony udział w tworzeniu SO. Udział ten wyniósł odpowiednio 3%, 4% i 5%. Z kolei gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych miały prawie 20%, a gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych ponad 13% udział w generowaniu SO. Ostatni typ (uprawy ogrodnicze) przekroczył 7% Standardowej Produkcji badanej zbiorowości (patrz: Wykres 6).

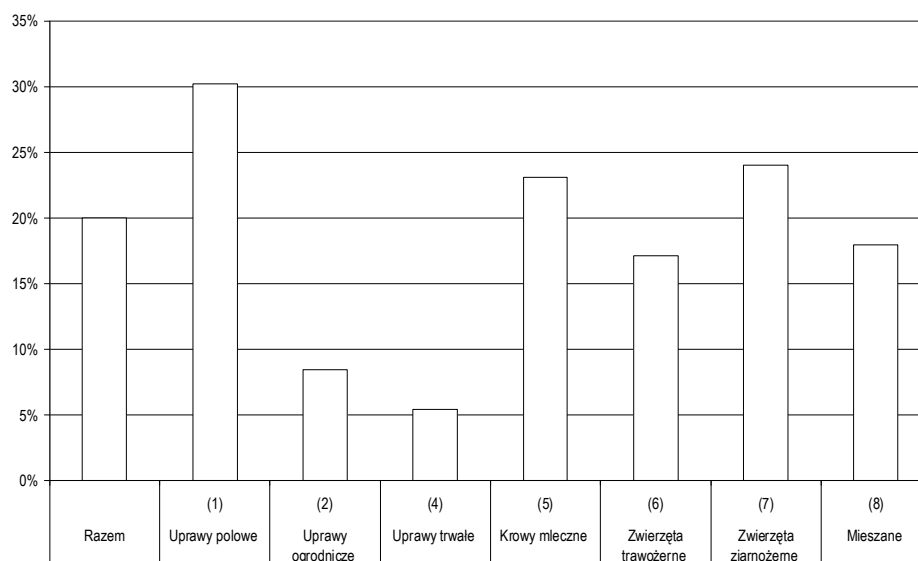
3.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych

W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w uprawach trwałych ponoszone były największe nakłady pracy. Podstawą w tych gospodarstwach była praca własna (podobnie jak we wszystkich innych typach), jednakże z relatywnie dużym udziałem pracy najemnej (odpowiednio: 30% i 28%). W pozostałych typach rolniczych udział pracy najemnej zawierał się w przedziale od 1% do 21%, a nakłady pracy własnej kształtowały się około 1,5 FWU - jednostki przeliczeniowej pracy członków rodziny. W gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie krów mlecznych rolnicy prowadzili swoją działalność prawie wyłącznie w oparciu o nakłady pracy własnej. Podobnie było w przypadku gospodarstw o w typie zwierzęta trawożerne (patrz: Wykres 7).

Wykres 7 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

Wykres 8 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

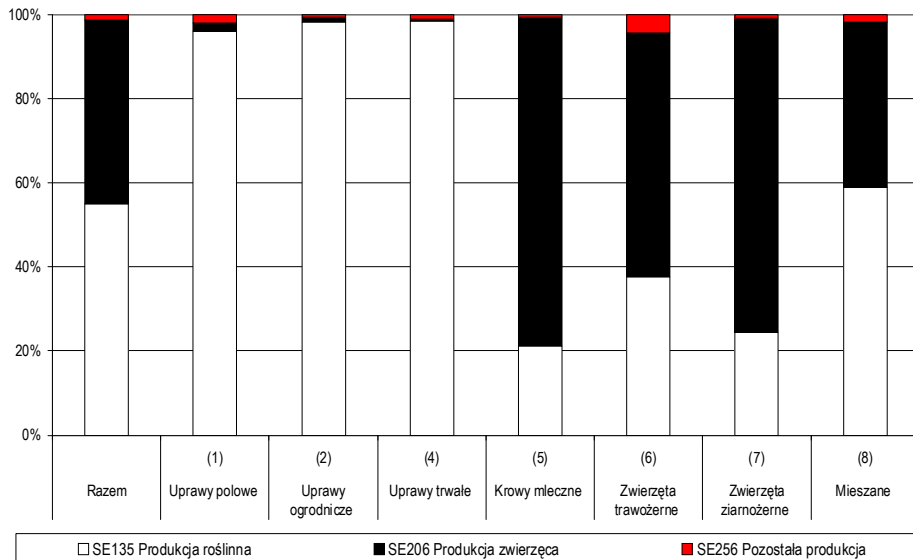

W analizowanych gospodarstwach ziemia dodzierżawiona dość znacząco zwiększyła powierzchnię użytków rolnych będących do dyspozycji gospodarstw. Najwięcej (30%) dodzierżawiały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych, najmniej gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych. W przypadku tych ostatnich typów rolniczych dzieje się tak ze względu na konieczne do poniesienia wydatki inwestycyjne w tych gospodarstwach związane z ziemią. Rolnikom nie opłaca się czynić tego na ziemi dodzierżawionej (patrz: Wykres 8).

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych, ogrodniczych i polowych praktycznie całą wartość produkcji uzyskały tylko z produkcji roślinnej. W przeważających licznie na Mazowszu i Podlasiu gospodarstwach o typie mieszanym udział produkcji

roślinnej osiągnął ok. 60% produkcji ogółem. W typach 5, 6 i 7 nastawionych na chów zwierząt produkcja zwierzęca stanowiła od 58% do 78% produkcji ogółem. We wszystkich obserwowanych typach rolniczych pozostała produkcja⁵ była na niewielkim poziomie i stanowiła margines produkcji ogółem (patrz: Wykres 9).

Wykres 9 **Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych**

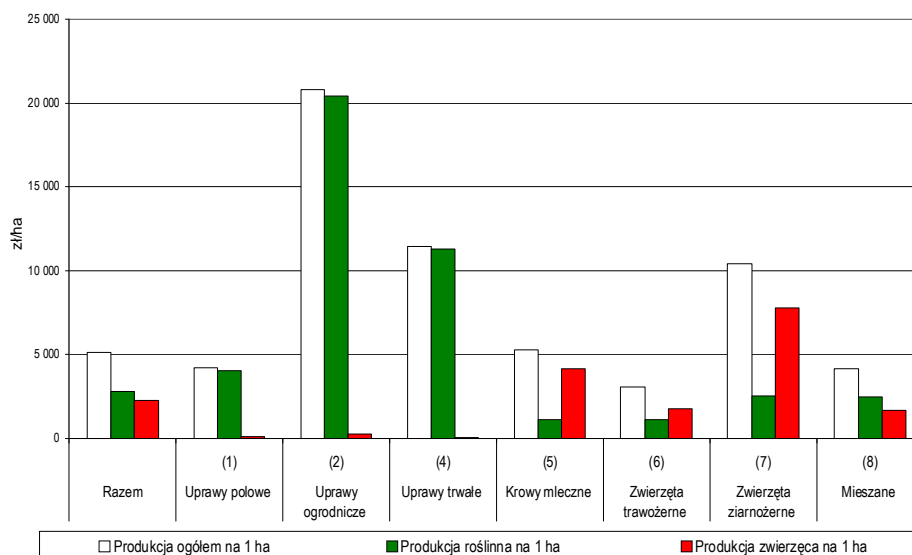
Szczególnie wysoką produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa nastawione na uprawy ogrodnicze (patrz: Wykres 10). Wynika to z faktu, że znaczna część produkcji w tym typie gospodarstw wytwarzana jest pod osłonami, a więc bez wykorzystania użytków rolnych. Kolejne miejsce pod tym względem zajmowały gospodarstwa nastawione na uprawy trwałe. Również dość wysoka produktywność ziemi okazała się w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych, w których pewna liczba gospodarstw, zwłaszcza drobiowych, także produkowała bez własnych użytków rolnych. Najniższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych.

Wysokie zużycie wewnętrzne (od ok. 13% do ok. 20% produkcji ogółem) miało miejsce w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt (typy 5, 6, 7, 8), a praktycznie znikome wystąpiło w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych. Jest to logiczna sytuacja, ponieważ gospodarstwa nastawione na produkcję zwierzęcą zużywają duże ilości pasz, co wpłynęło na zwiększenie zużycia wewnętrznego. Również w gospodarstwach mieszanych zaobserwowano jeden z najwyższych poziomów zużycia wewnętrznego (ok. 20%). Jednak należy zauważyć, że są to gospodarstwa z dużym udziałem produkcji zwierzęcej. Udział przekazania do

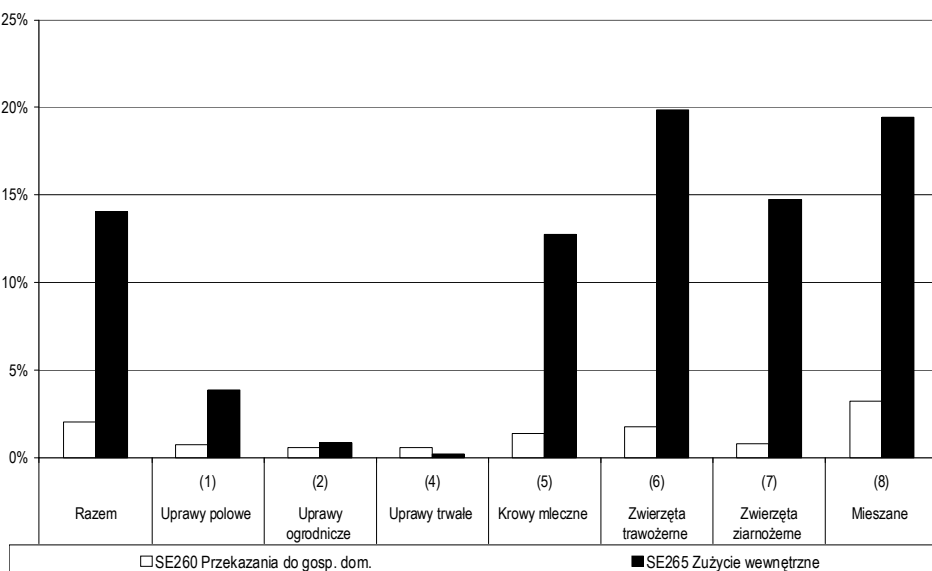
⁵ Do pozostałej produkcji rolniczej (SE256) zaliczamy: czynsz za wdzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrachunkowych, pozostałe produkty i przychody.

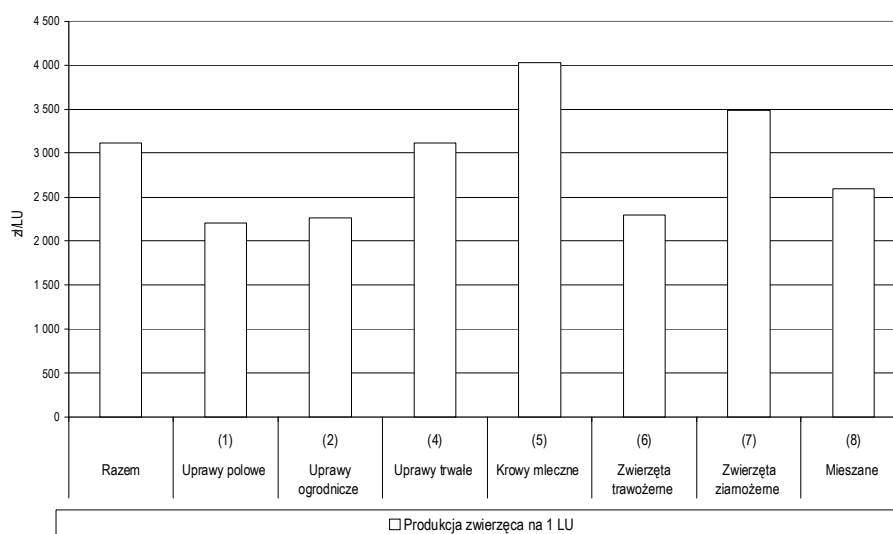
gospodarstwa domowego w wartości produkcji ogółem kształtował się na dość zbliżonym poziomie dla wszystkich typów rolniczych i nie przekroczył 4% produkcji ogółem (patrz: Wykres 11). Największy udział tych przekazania zaobserwować można jednak w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą.

Wykres 10 **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

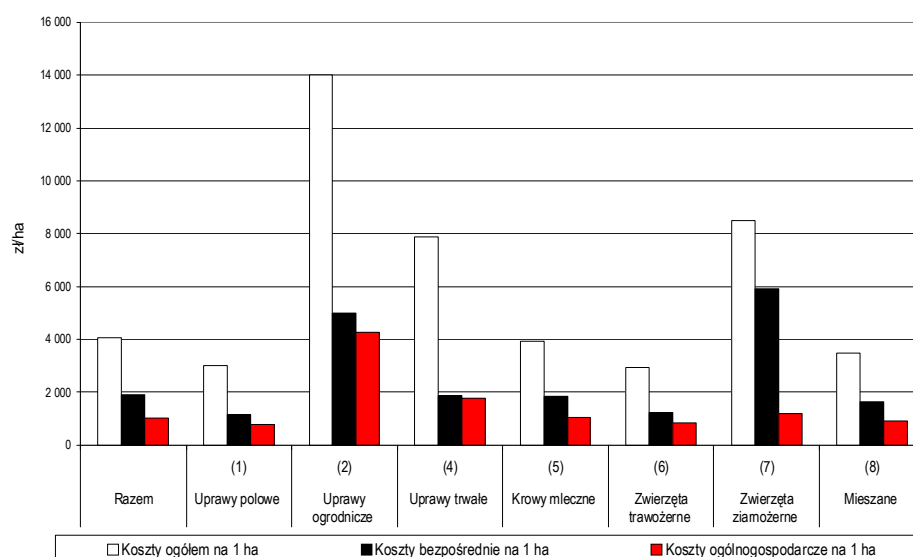

Wykres 11 **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych**

Wykres 12 Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych

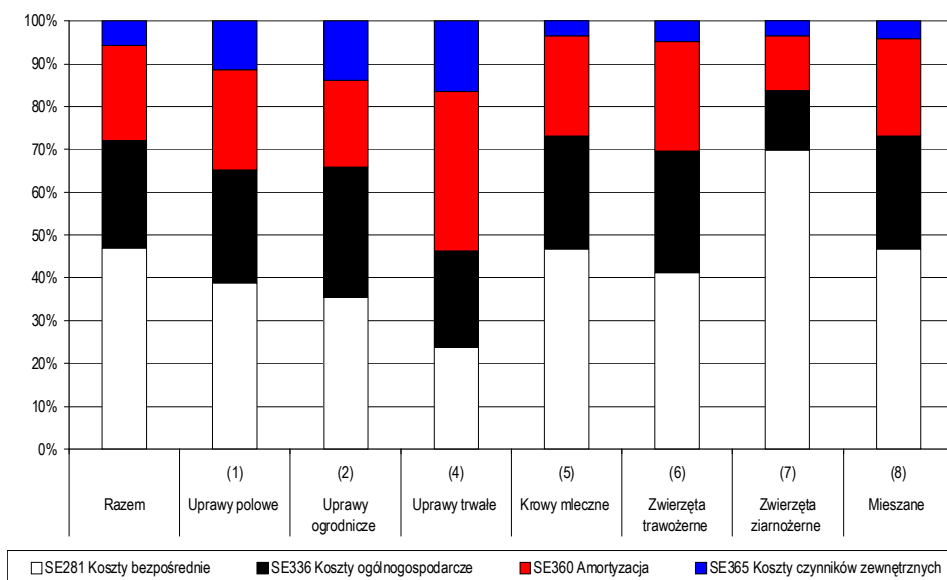
Wartość produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU związana jest ze specyfiką poszczególnych typów rolniczych (patrz: Wykres 12). W gospodarstwach z dużym udziałem produkcji zwierzęcej (typy 5 - 8), najwyższą produktywnością charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie krów mlecznych (4 030 zł/LU), a najniższą w chowie zwierząt trawożernych (2 290 zł/LU). Zróżnicowanie produktywności zwierząt w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej (typy 1, 2 i 4), ze względu na niskie pogłowie zwierząt należy uznać za przypadkowe.

Wykres 13 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

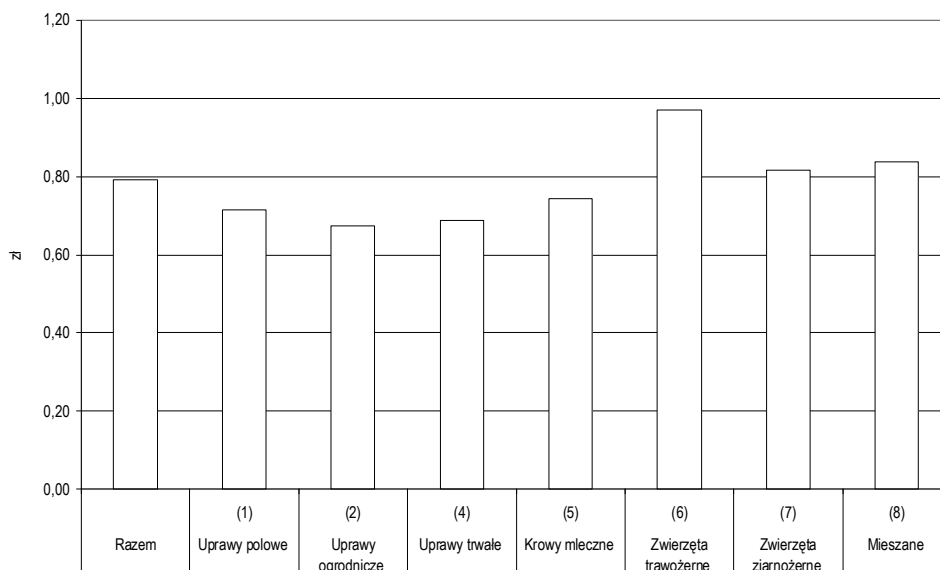
Z produktywnością ziemi koresponduje intensywność produkcji mierzona wartością kosztów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 13). Poziom kosztów produkcji w gospodarstwach nastawionych na uprawy ogrodnicze był wielokrotnie wyższy niż w niektórych pozostałych typach rolniczych gospodarstw. Dość wysoką intensywnością produkcji

charakteryzowały się także gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt ziarnożernych oraz w uprawach trwałych. Wysoka intensywność produkcji w gospodarstwach ogrodniczych oraz nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych wiąże się z tym, że wiele gospodarstw w tych typach wytwarza produkcję bez wykorzystania użytków rolnych. W pozostałych typach poziom kosztów ogółem na 1 ha użytków rolnych zbliżony był do średniej w całej zbiorowości gospodarstw w regionie Mazowsze i Podlasie.

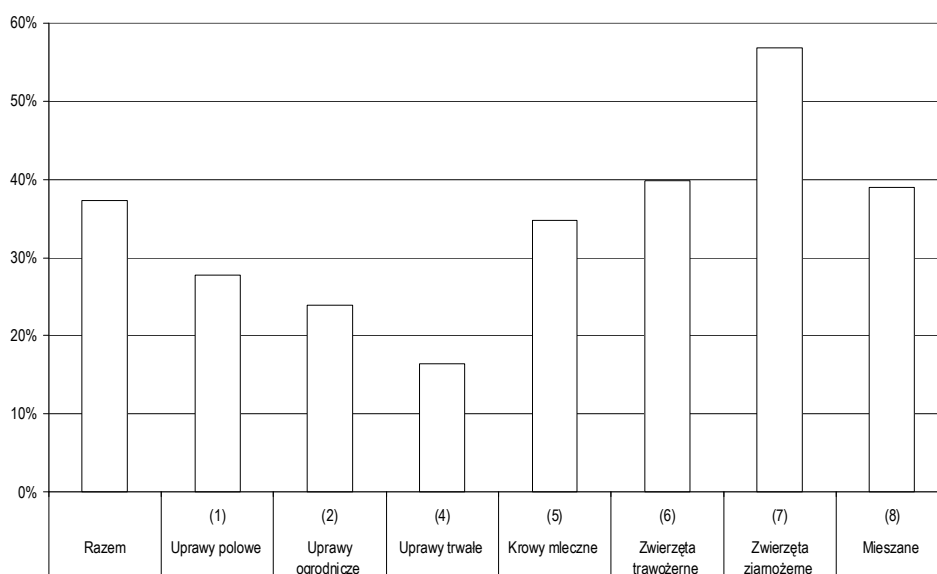
Wykres 14 **Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych**

W gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt, koszty bezpośrednie stanowiły około połowy kosztów ogółem, jedynie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych – prawie 70%. Koszty amortyzacji były najwyższe w gospodarstwach nastawionych na uprawy trwałe (nasadzenia w sadach i plantacjach), a koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Wysokie koszty ogólnogospodarcze występujące w gospodarstwach ogrodniczych wynikały z wartości kosztów opatu i energii elektrycznej wykorzystywanej do ogrzewania i oświetlania szklarni. Znacznym udziałem kosztów czynników zewnętrznych charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji roślinnej, a w szczególności typy 4 i 2. Wynikało to z faktu, że uprawy trwałe i ogrodnicze wymagają dużo nakładów pracy, co z kolei oznacza konieczność ponoszenia relatywnie wyższych kosztów najmu. Najniższy udział kosztów czynników zewnętrznych wyróżniały gospodarstwa nastawione na chów krów mlecznych oraz zwierząt ziarnożernych (patrz: Wykres 14). Wysokie koszty bezpośrednie w gospodarstwach zajmujących się tuczem trzody chlewnej i drobiu wiązały się z żywieniem paszami pełnoporcjowymi wysokiej jakości.

Wykres 15 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych

Efektywność produkcji w relacjach rynkowych charakteryzuje koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem (patrz: Wykres 15). W roku 2010 bardzo niską efektywnością charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (typ 6). Najkorzystniejszą relację kosztów do produkcji osiągnęły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (typ 2) i w uprawach trwałych (typ 4), odpowiednio 0,67 i 0,69. W przypadku pozostałych typów rolniczych (1, 5, 7, 8) na wytworzenie 1 zł produkcji ogółem trzeba było ponieść od 0,72 zł do 0,84 zł.

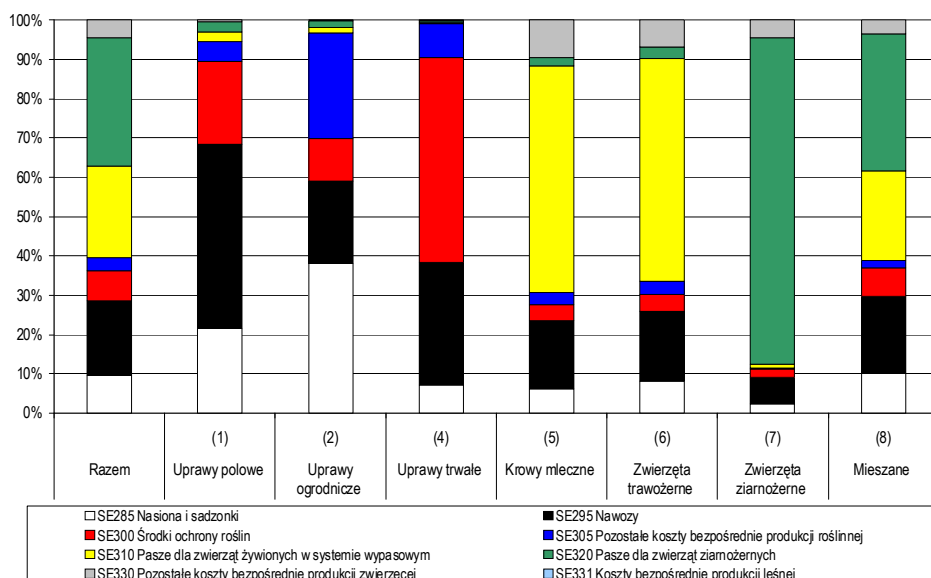
Wykres 16 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

Koszty bezpośrednie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych stanowiły 57% wartości produkcji. W typach 6 i 8 koszty te oscylowały w około

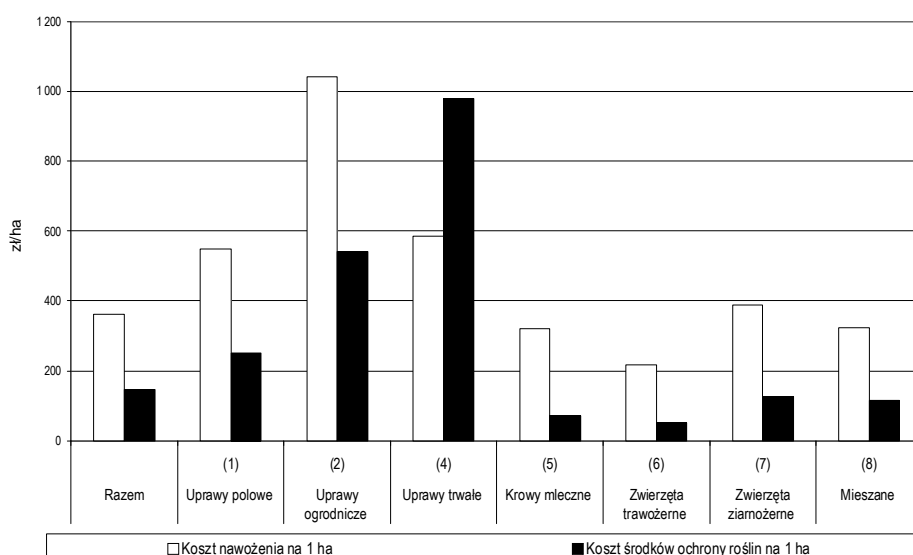
40%, zaś w typie 5 – ponad 34% wartości produkcji. W pozostałych trzech typach relacja ta kształtowała się w przedziale od 16% do 28% wartości produkcji (patrz: Wykres 16).

Wśród kosztów bezpośrednich istotną pozycją był zakup pasz w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą (typy 5, 6, 7). Natomiast w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji roślinnej znaczące były: koszty nasion i sadzonek w gospodarstwach ogrodniczych, a także koszty środków ochrony roślin i nawozów w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych oraz polowych (patrz: Wykres 17).

Wykres 17 **Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych**

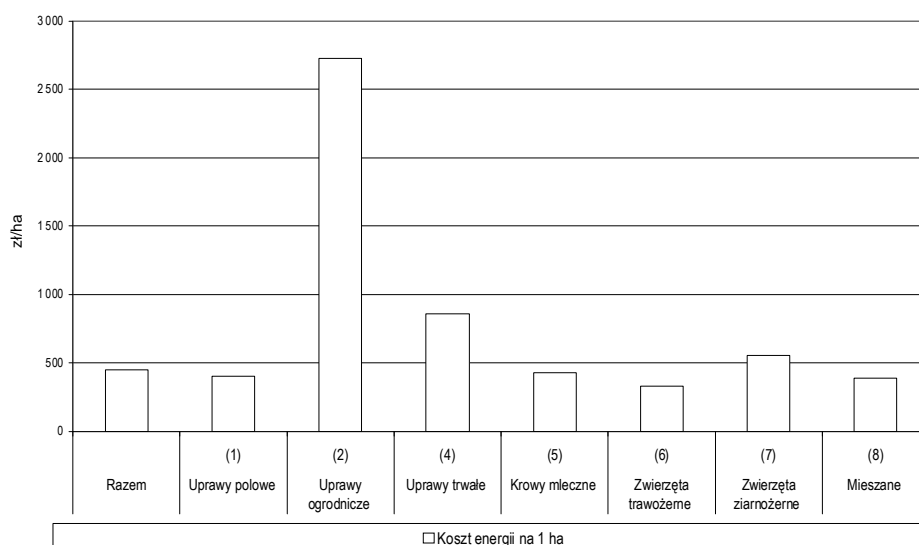
Wykres 18 **Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

Poszczególne typy rolnicze gospodarstw znacznie różniły się poziomem nawożenia i zużycia środków ochrony roślin (patrz: Wykres 18). Koszty nawożenia mineralnego w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych były prawie trzykrotnie wyższe niż przeciętnie w całej zbiorowości gospodarstw. Relatywnie wysokim poziomem kosztów nawożenia charakteryzowały się także gospodarstwa nastawione na uprawy trwałe oraz uprawy polowe. Najniższe koszty nawożenia mineralnego ponoszone były w gospodarstwach z produkcją zwierzęcą, zwłaszcza w utrzymujących bydło (typy 5 i 6).

Najwyższy poziom kosztów środków ochrony roślin zaobserwowano w gospodarstwach nastawionych na uprawy trwałe oraz uprawy ogrodnicze. Specyfiką gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach trwałych jest to, że inaczej niż w pozostałych typach rolniczych, poziom kosztów środków ochrony roślin znacznie przewyższa poziom kosztów nawożenia mineralnego. Podobnie jak w przypadku kosztów nawożenia, również koszty środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych najniższe były w głównej mierze w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta, a zwłaszcza bydło, co niewątpliwie wiąże się z większym udziałem powierzchni paszowej w strukturze użytków rolnych.

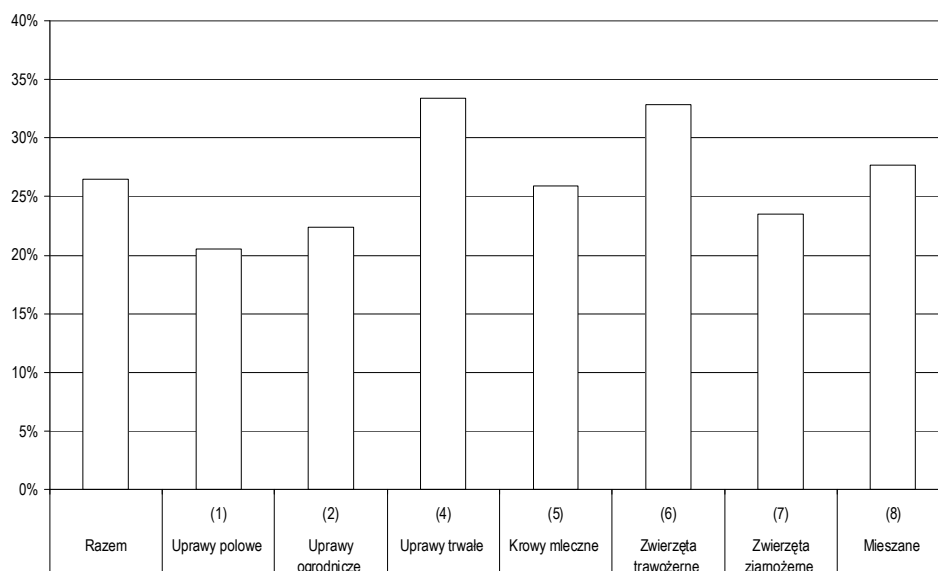
Wykres 19 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Podobnie jak w przypadku poprzednio analizowanych kosztów, koszty energii elektrycznej i paliw (przeliczonych na 1 ha użytków rolnych) w gospodarstwach ogrodniczych były wielokrotnie wyższe niż w pozostałych typach gospodarstw, co związane jest z wytwarzaniem produkcji pod osłonami ogrzewanymi (patrz: Wykres 19). Podwyższone koszty energii elektrycznej i paliw obserwowane były także w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach trwałych oraz w chowie zwierząt ziarnożernych. Jednak w przypadku tych typów rolniczych różnica w stosunku do pozostałych gospodarstw nie była tak duża jak w przypadku gospodarstw ogrodniczych.

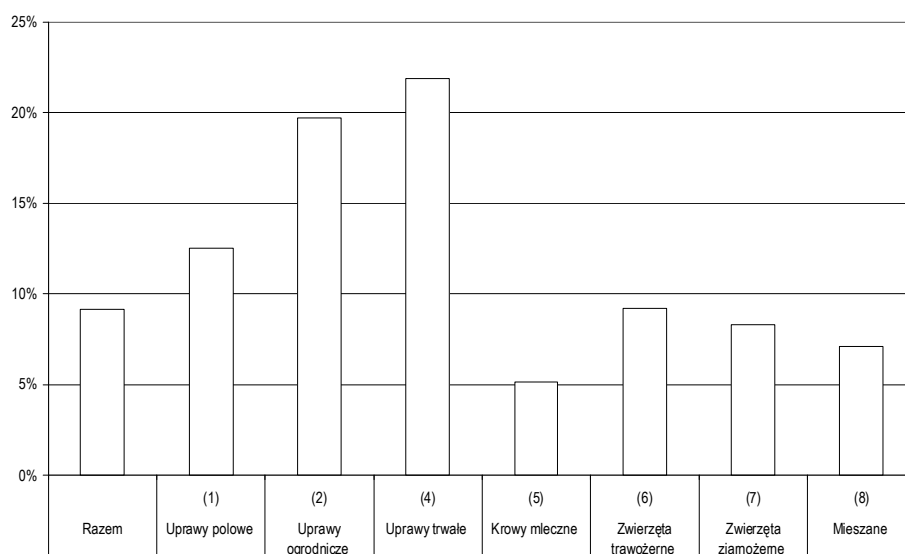
W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych oraz specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych udział amortyzacji w wartości dodanej brutto przekroczył 32%. W gospodarstwach nastawionych na chów krów mlecznych wynosił około 26%, a więc na poziomie charakterystycznym dla ogółu gospodarstw. Najniższym udziałem amortyzacji cechowały się gospodarstwa zaliczone do typu 1 (uprawy polowe), typu 2 (uprawy ogrodnicze) oraz typu 7 (zwierzęta ziarnożerne) (patrz: Wykres 20).

Wykres 20 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

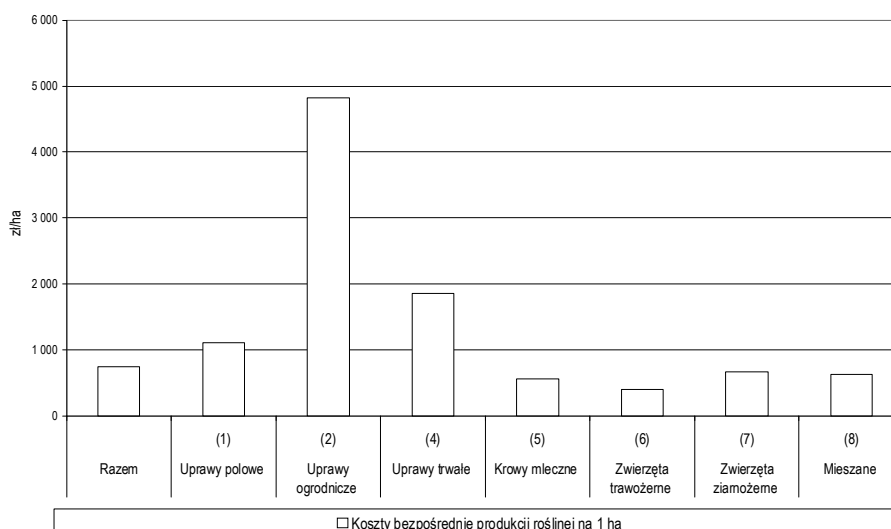

Należy zwrócić uwagę na fakt, że najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto miały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych. Natomiast najniższy wystąpił w gospodarstwach nastawionych na chów krów mlecznych. Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych były obciążone wysokim kosztem najmu siły roboczej (patrz: Wykres 21).

Wykres 21 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych

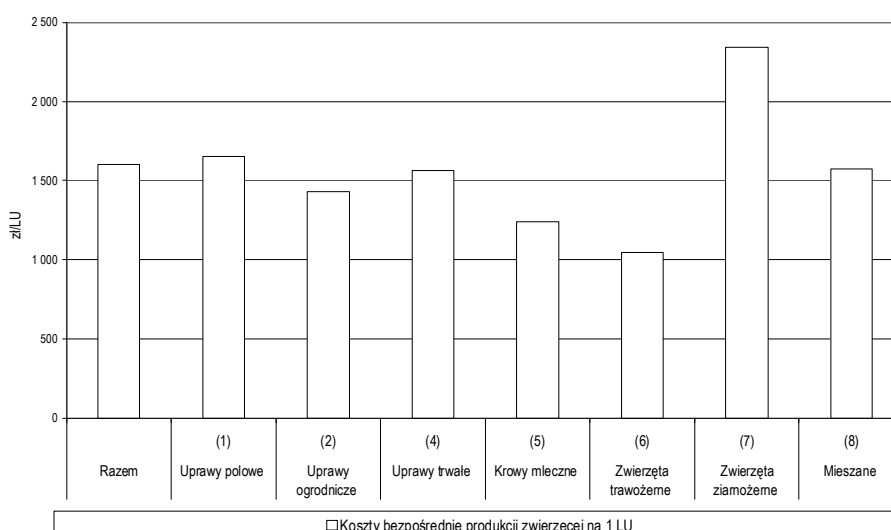

Wykres 22 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych

Poszczególne typy rolnicze są bardzo mocno zróżnicowane pod względem poziomu kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 22). Szczególnie wysokie koszty ponoszą gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (ponad 4 800 tys. zł/ha). Jest to przede wszystkim skutek tego, że znaczna część produkcji w tych gospodarstwach realizowana jest pod osłonami, a więc bez wykorzystania użytków rolnych. Zróżnicowanie poziomu tych kosztów w pozostałych typach waha się od 409 zł/ha, w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawozernych, do 1 857 zł/ha w gospodarstwach nastawionych na uprawy trwałe.

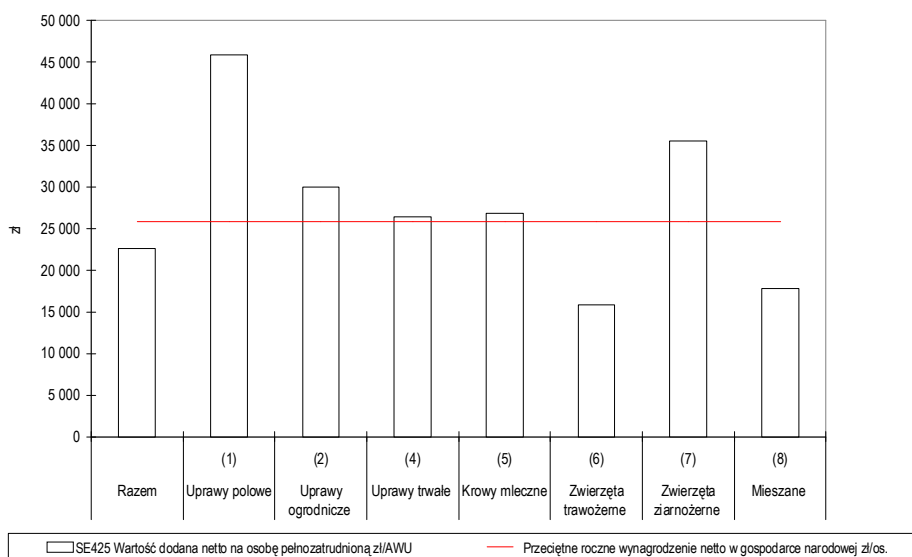
Wykres 23 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych

Poziom kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU zależy od gatunku zwierząt dominującego w danym typie rolniczym (patrz: Wykres 23). Najniższą kosztocłonnością w tym ujęciu charakteryzują się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (nieco ponad 1 tys. zł/LU), a najwyższą gospodarstwa utrzymujące zwierzęta ziarnożerne (ponad 2,3 tys. zł/LU). Jest to związane ze strukturą skarmianych pasz. Dość wysoki poziom tych kosztów w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej (typy: 1, 2 i 4) ma mniejsze znaczenie, ze względu na niewielką skalę produkcji zwierzęcej w tych gospodarstwach.

Wykres 24 uwidacznia, że wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną ogółem przekroczyła znacząco poziom przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej⁶ (25 864 zł) w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych oraz w chowie zwierząt ziarnożernych i wyniosła odpowiednio 45 926 zł i 35 608 zł. W typach 2, 4 i 5 wartość ta również była wyższa niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej i kształtowała się w przedziale od 26 413 zł do 30 008 zł. W gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną była najniższa i wyniosła 15 849 zł.

Wykres 24 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

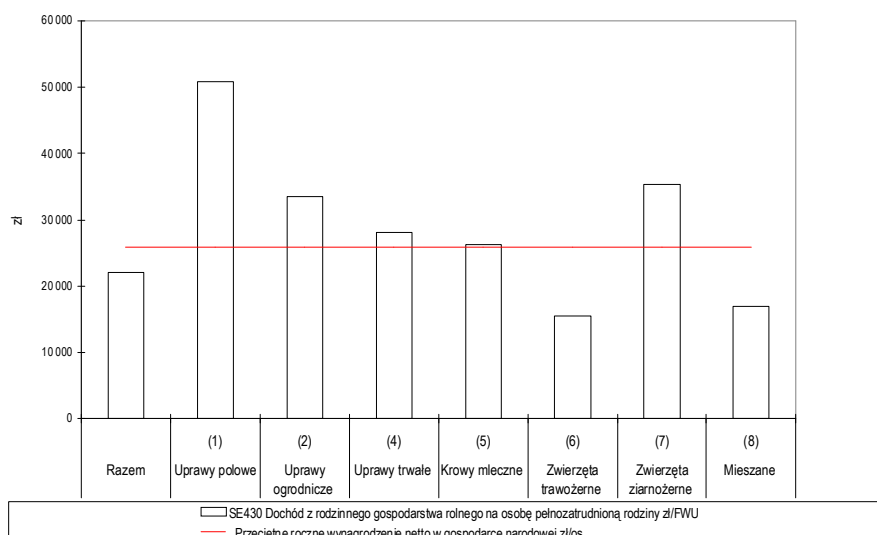
Wykres 25 wskazuje, że dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą był również najmniejszy w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (wyniósł 15 516 zł). Najwyższy dochód odnotowano

⁶ Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to, kto jest ich właścicielem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej.

Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 25 864 zł w 2010 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

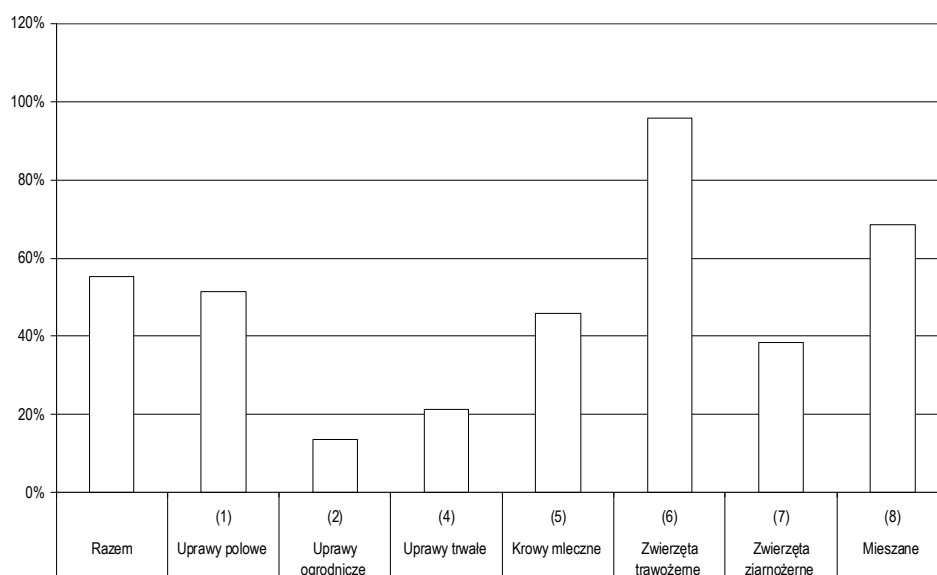
w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych (50 855 zł), w których przekroczył poziom przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej, podobnie jak w typach: 7 (zwierzęta ziarnożerne), 2 (uprawy ogrodnicze), 4 (uprawy trwałe) oraz 5 (krowy mleczne). Pozostałe dwa typy gospodarstw (6 i 8) uzyskały dochody zdecydowanie niższe niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto.

Wykres 25 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

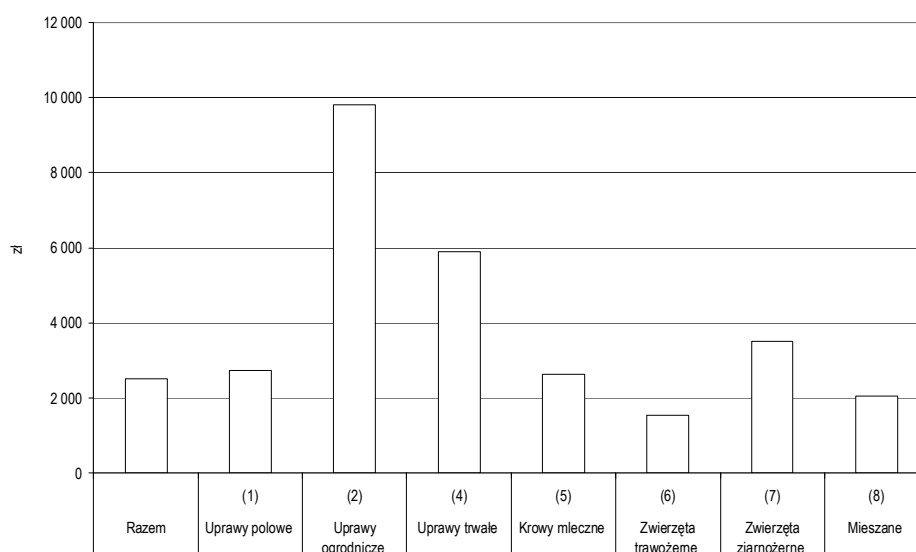
Najwyższą relację dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych, następnie gospodarstwa o mieszanej produkcji roślinnej i zwierzęcej. Gospodarstwa mieszane dysponowały największą powierzchnią użytków rolnych, a główną składową dopłat do działalności operacyjnej jest jednolita płatność obszarowa (patrz: Wykres 3 i Wykres 26). Najniższym udziałem dopłat w dochodzie charakteryzowały się gospodarstwa nastawione na uprawy ogrodnicze, uprawy trwałe oraz chów zwierząt ziarnożernych. Przeciętnie w analizowanym zbiorze gospodarstw dopłaty do działalności operacyjnej stanowiły ponad 55% dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (patrz: Wykres 26).

Wykres 26 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

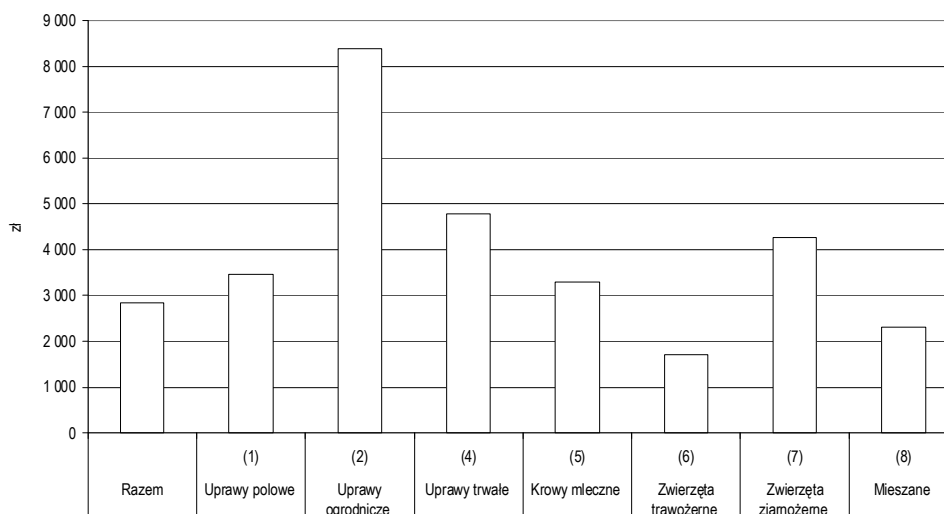

Analizując Wykres 27 i Wykres 28 obserwujemy, że zarówno wartość dodana netto jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych własnych były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Wielkości te wynosiły odpowiednio 9 805 zł i 8 376 zł. Wynika to z faktu, iż gospodarstwa tego typu osiągają bardzo wysokie dochody, a powierzchnia użytków rolnych w ich dyspozycji jest niewielka. W gospodarstwach ukierunkowanych na uprawy trwałe dochód kształtował się na poziomie 4 787 zł na 1 ha powierzchni UR, a w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych wyniósł 4 258 zł. We wszystkich pozostałych typach dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha użytków kształtował się na poziomie od 1 716 zł do 3 462 zł.

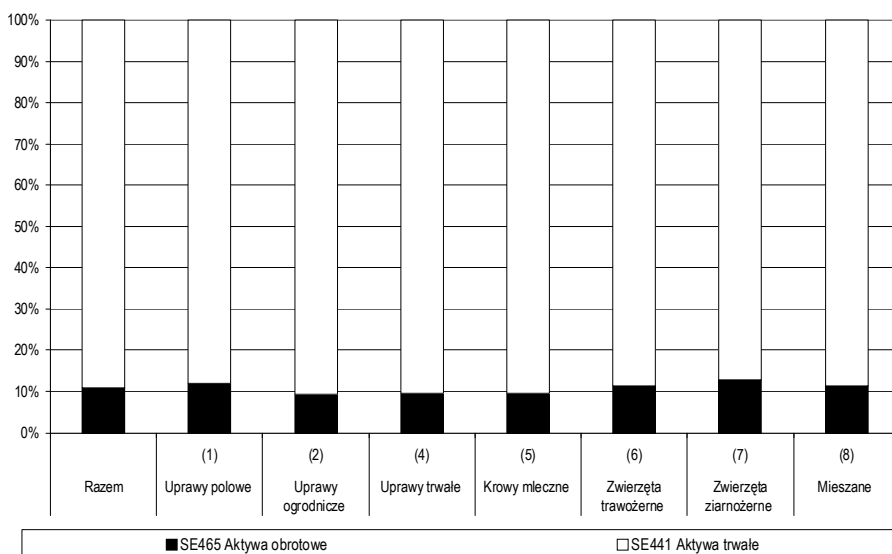
Wykres 27 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

Wykres 28 **Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytkowników rolnych według typów rolniczych**

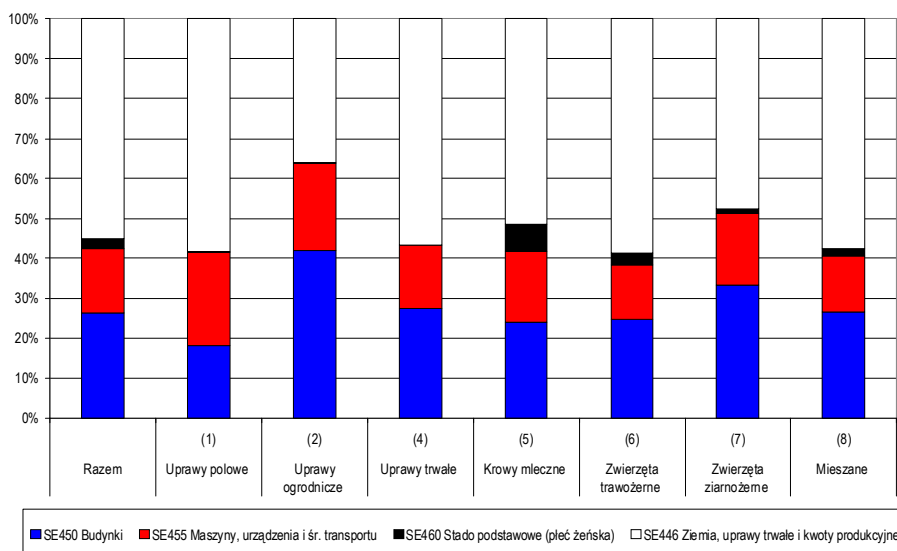

Struktura aktywów jest jednym z czynników decydujących o tempie krążenia środków ulokowanych w gospodarstwie rolnym. Wysoki udział środków trwałych znacznie zmniejsza to tempo. Gospodarstwa z regionu Mazowsze i Podlasie charakteryzowały się bardzo wysokim udziałem środków trwałych (przeciętnie ok. 90%), a różnice pomiędzy poszczególnymi typami rolniczymi były niewielkie (patrz: Wykres 29). Tak wysoki udział środków trwałych, zwłaszcza w porównaniu z latami poprzednimi, jest wynikiem urealnienia wyceny gruntów własnych gospodarstwa. Do roku 2008 grunty wyceniano w sposób normatywny, a w roku 2009 na podstawie deklarowanej przez rolnika kwoty, za którą byłby skłonny kupić własną ziemię. Na skutek tego wartość ziemi wykazywana w bilansie finansowym jest znacznie wyższa niż w latach poprzednich i jest zbliżona do wartości określonej na podstawie cen rynkowych. Wyższym niż przeciętnie udziałem środków trwałych charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (typ 2), w uprawach trwałych (typ 4) i w gospodarstwach mlecznych (typ 5).

Wykres 29 **Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

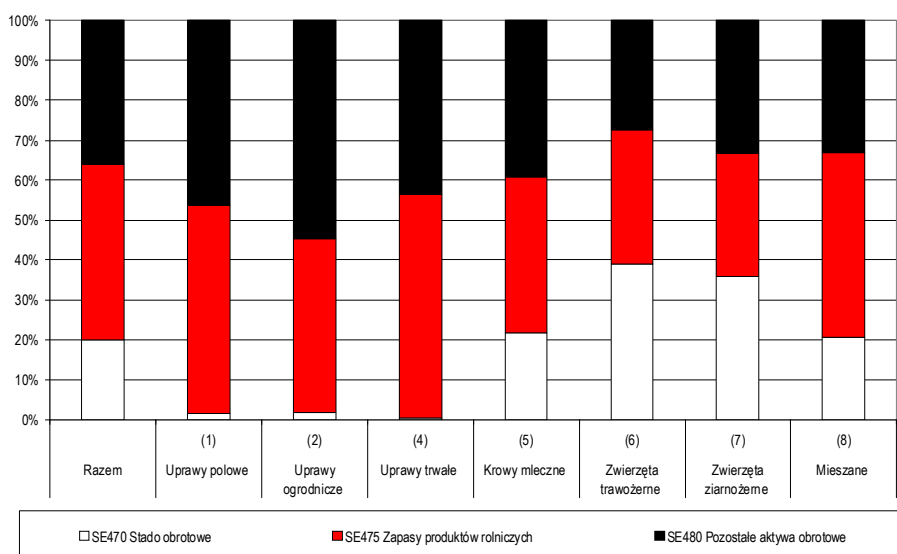
W strukturze aktywów trwałych, po zmianie w 2009 roku zasad wyceny ziemi, w większości typów rolniczych dominuje ziemia, uprawy trwałe i kwoty produkcyjne, zwłaszcza w typie rolniczym 1 (uprawy polowe), 4 (uprawy trwałe) i 6 (zwierzęta trawożerne). Inaczej jest tylko w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych, w których budynki i budowle, stanowiące głównie osłonę dla uprawianych roślin, decydują o możliwościach produkcyjnych (patrz: Wykres 30). Również stosunkowo dużym udziałem budynków i budowli charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt ziarnożernych. W typach ukierunkowanych na chów bydła (typy 5 i 6) wyraźnie większą część środków trwałych, w porównaniu do pozostałych typów gospodarstw o profilu zwierzęcym, stanowiły zwierzęta stada podstawowego, chociaż ich udział nie przekraczał kilku procent.

Wykres 30 **Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

Specyfika produkcji poszczególnych typów rolniczych ma także decydujący wpływ na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 31). Większą część aktywów obrotowych gospodarstw sadowniczych stanowiły zapasy wytworzonych produktów, zaś w gospodarstwach ogrodniczych pozostałe środki obrotowe, głównie zapasy z zakupu. Stosunkowo niewielką część środków obrotowych, w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych, stanowiły zapasy produktów rolniczych, a największy udział zajmowały zwierzęta stada obrotowego.

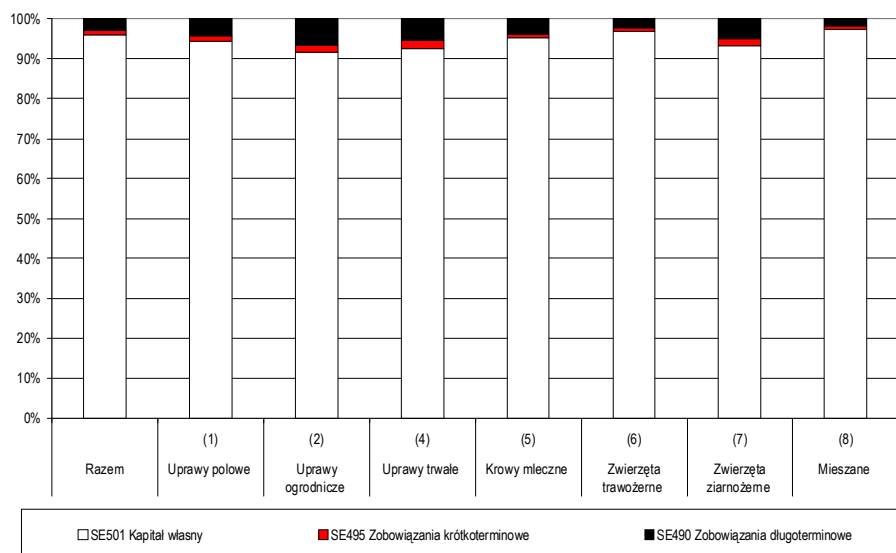
Wykres 31 **Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

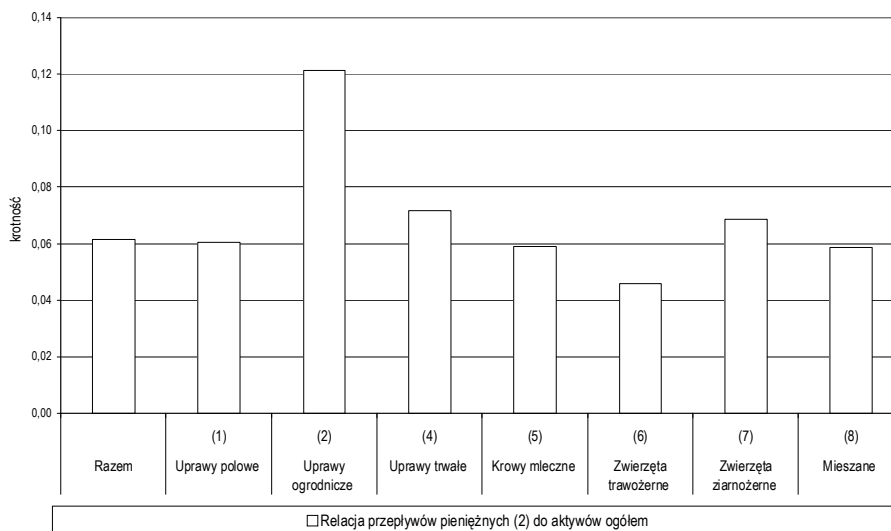
W pasywach wszystkich typów rolniczych gospodarstw z regionu Mazowsze i Podlasie dominował kapitał własny (patrz: Wykres 32). Gospodarstwa te charakteryzowały się więc

wysoką autonomią finansowania majątku. Wyższy niż przeciętnie poziom zadłużenia zaobserwowano w gospodarstwach ogrodniczych (ok. 8%), w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych (ok. 7%) oraz sadowniczych (typ 4 – ok. 7,5%). W kapitale obcym wszystkich typów gospodarstw dominowało zadłużenie długoterminowe, które z punktu widzenia zasad finansowania jest bardziej korzystną częścią zadłużenia, gdyż nie musi być w całości spłacone w ciągu roku.

Wykres 32 **Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

Wykres 33 **Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych**

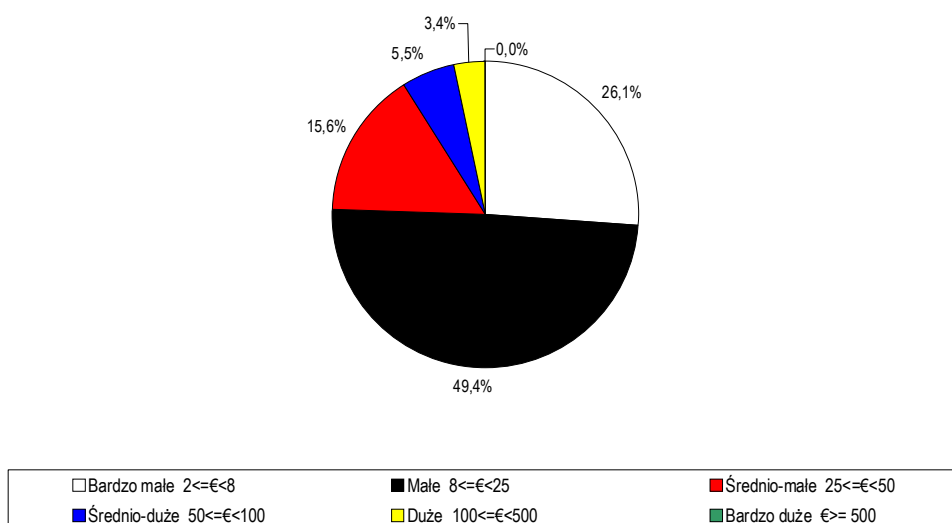
Przepływy pieniężne (2) przedstawiają nadwyżkę finansową, która zostaje – po sfinansowaniu działalności operacyjnej, inwestycyjnej i obsłudze zadłużenia – do dyspozycji rolnika. Zgromadzone w ten sposób oszczędności pozwalają sfinansować w przyszłości inwestycje odtworzeniowe czy rozwojowe (Wykres 23). Relacja przepływów pieniężnych (2) do wartości aktywów ogółem charakteryzuje efektywność środków ulokowanych w składnikach majątku gospodarstwa. Najwyższą efektywność wykazały gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych, a najniższą nastawione na chów zwierząt trawożernych. Wyższą efektywność niż przeciętna osiągnęły także gospodarstwa nastawione na uprawy polowe, gospodarstwa sadownicze i te, które opierają swoją produkcję głównie na zwierzętach ziarnożernych.

3.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej

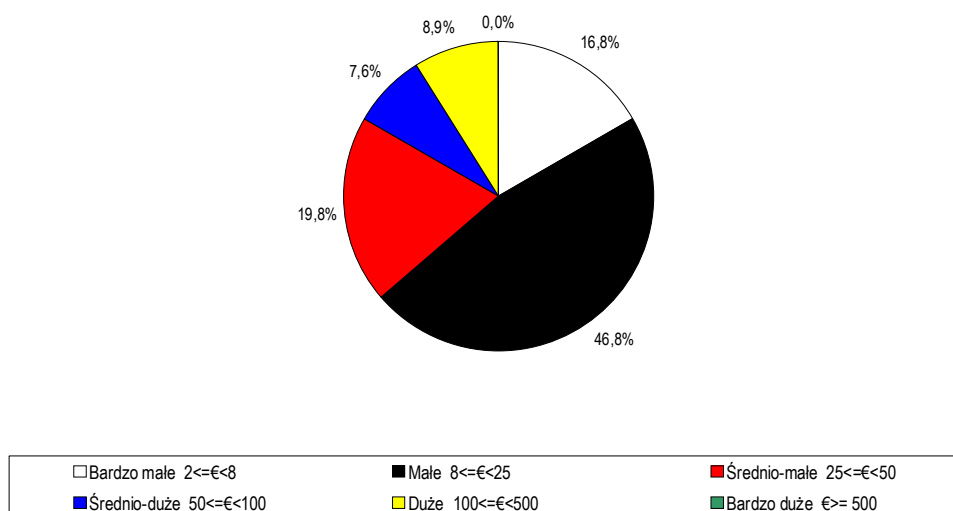
3.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Biorąc pod uwagę zasoby ziemi rolnej użytkowane przez gospodarstwa z poszczególnych klas wielkości ekonomicznej, najbardziej istotną grupą w zestawieniu były gospodarstwa małe generujące od 8 tys. do mniej niż 25 tys. euro wartości SO oraz bardzo małe (od 2 tys. do mniej niż 8 tys. euro), które w sumie zajmowały ponad 75% obszaru użytków. Liczną grupę stanowiły również gospodarstwa średnio-małe (od 25 tys. do poniżej 50 tys. euro). Udział pozostałych trzech klas był znikomy i nie przekroczył łącznie 10% (patrz: Wykres 34), a gospodarstwa bardzo duże (od 500 tys. euro) w tym regionie w ogóle nie wystąpiły.

Wykres 34 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według klas wielkości ekonomicznej

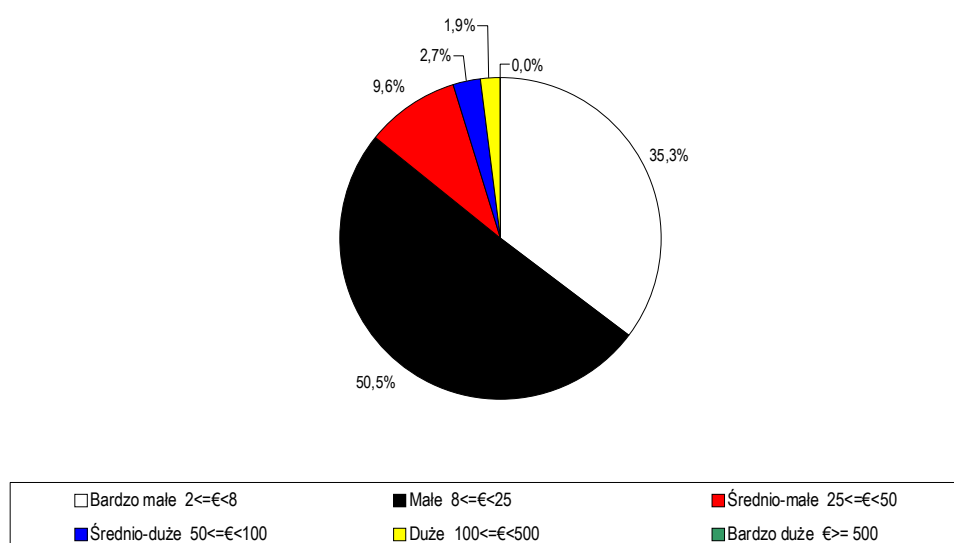
Wykres 35 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

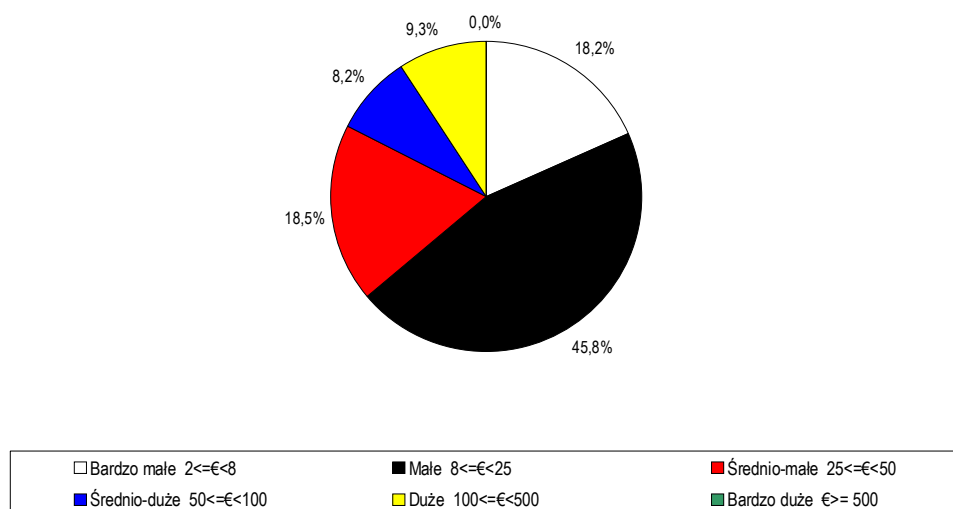
Rozkład pogłowania zwierząt wyrażony w jednostkach przeliczeniowych LU wskazuje na zdecydowaną przewagę gospodarstw z grupy małych (bardzo małych, małych i średnio-małych; do poniżej 50 tys. euro), w których skoncentrowane było ponad 83% pogłowania (patrz: Wykres 35).

W przypadku rozkładu nakładów pracy określonych w AWU dominowały także gospodarstwa o wielkości ekonomicznej do mniej niż 50 tys. euro, które angażowały ponad 95% ogółu nakładów (patrz: Wykres 36).

Wykres 36 Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych - AWU)

Wykres 37 Wartość standardowej produkcji dla pola obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według klas wielkości ekonomicznej

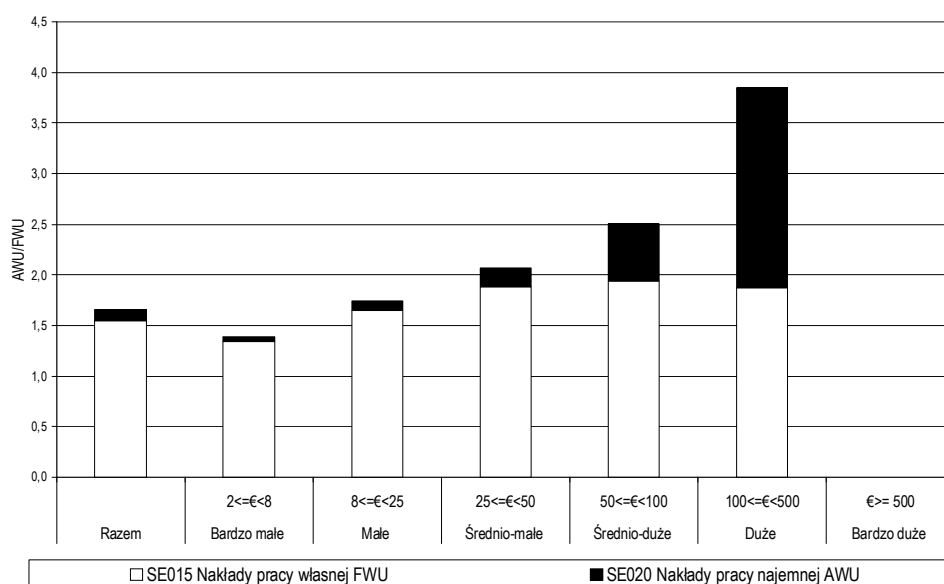

Biorąc pod uwagę udział poszczególnych grup gospodarstw w wytwarzaniu Standardowej Produkcji (SO), na czoło wysunęły się gospodarstwa małe. Przy znacznym udziale w ogólnej liczbie gospodarstw wytwarzały one ok. 46% SO. Po około 18% wartości Standardowej Produkcji generowały gospodarstwa zaliczone do grupy bardzo-małych i średnio-małych (patrz: Wykres 37).

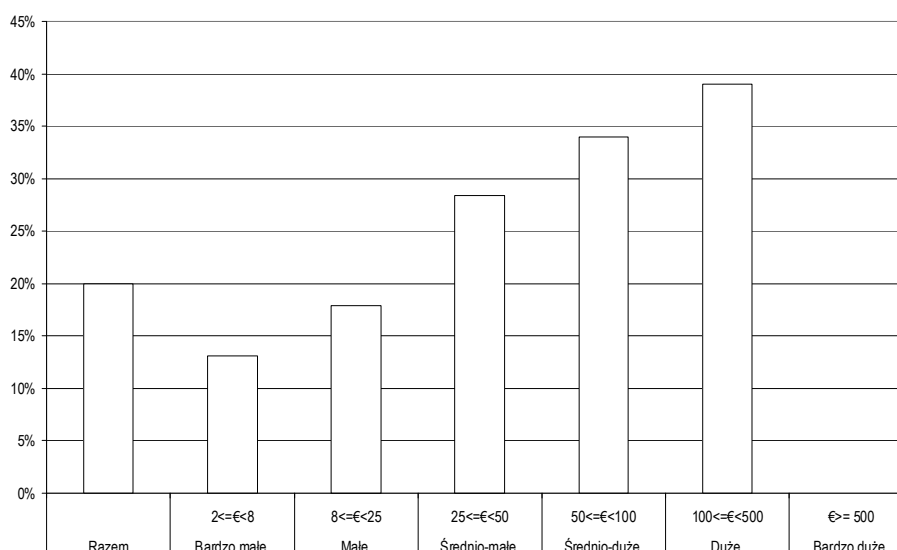
3.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Poziom nakładów pracy zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Prawie wszystkie gospodarstwa z regionu Mazowsze i Podlasie (oprócz gospodarstw dużych – od 100 tys. do mniej niż 500 tys. euro) opierały się prawie wyłącznie na własnej sile roboczej. W gospodarstwach dużych własną siłą roboczą wykorzystywano na równi z pracą najemną (patrz: Wykres 38). Można zatem stwierdzić, że gros gospodarstw o wielkości ekonomicznej do poniżej 100 tys. euro to gospodarstwa rodzinne bazujące głównie na pracy własnej.

Wykres 38 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

Wykres 39 Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej

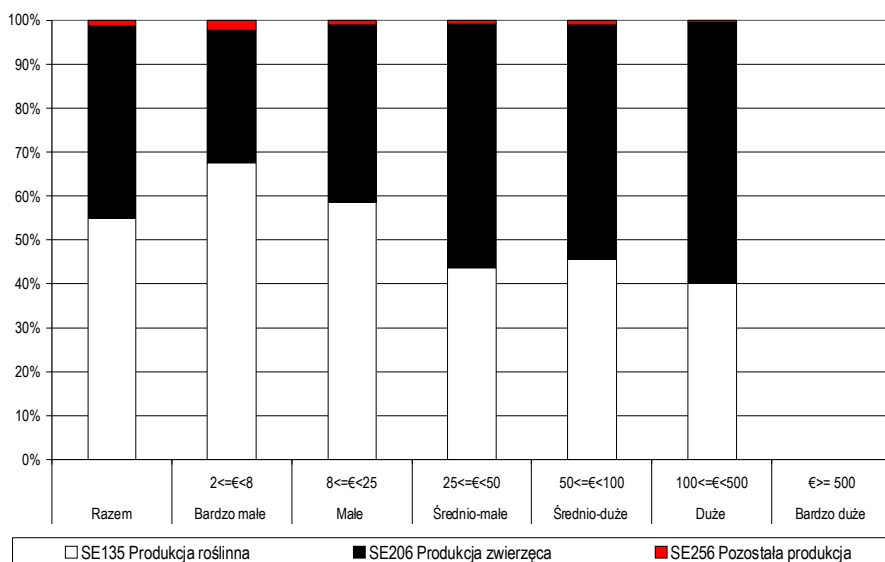

W gospodarstwach regionu Mazowsze i Podlasie odnotowano, że wraz ze wzrostem ich wielkości ekonomicznej powiększała się ich średnia powierzchnia użytków rolnych. Ten sam fakt dotyczył ziemi dodzierżawionej⁷. Z analizy struktury własnościowej użytków rolnych wynika, że zdecydowana większość rolników prowadziła produkcję rolną na gruntach własnych. Udział gruntów dodzierżawionych, średnio w analizowanych gospodarstwach wynosił 20% ogółu użytkowanej powierzchni. Jedynie w gospodarstwach dużych (od 100 tys. do mniej niż 500 tys. euro) udział dzierżawy był znaczący – wyniósł ok. 40%. W gospodarstwach najmniejszych (od 2 tys. do poniżej 8 tys. euro) było to niewiele, około 13% (patrz: Wykres 39).

⁷ Patrz: przypis 1 na str. 7.

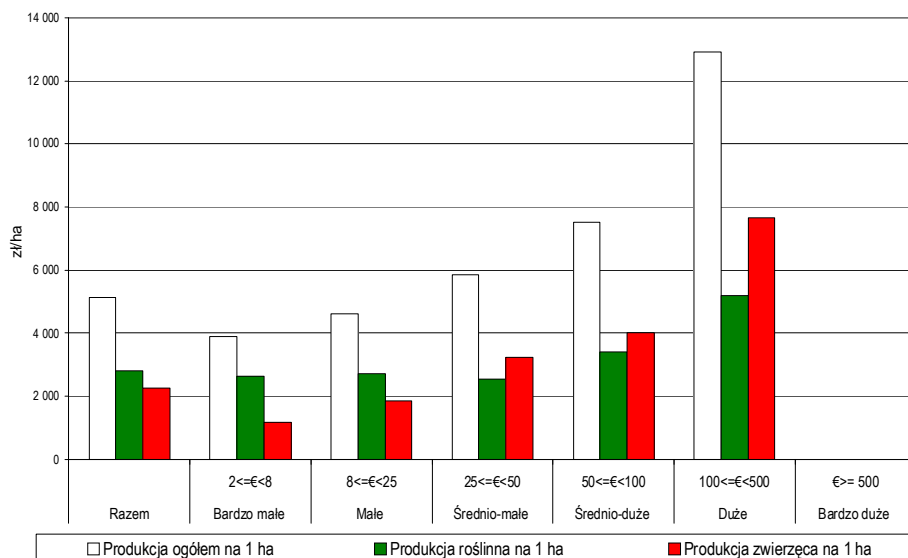
Struktura produkcji ogółem wskazuje na w miarę równomierny udział działalności o charakterze zwierzęcym i roślinnym we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej. W gospodarstwach dużych, średnio-dużych oraz średnio-małych nieco większą przewagę miała produkcja zwierzęca, natomiast w gospodarstwach małych i bardzo małych - produkcja roślinna. Skala pozostałej produkcji była minimalna i we wszystkich klasach nie przekroczyła 2% (patrz: Wykres 40).

Wykres 40 **Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

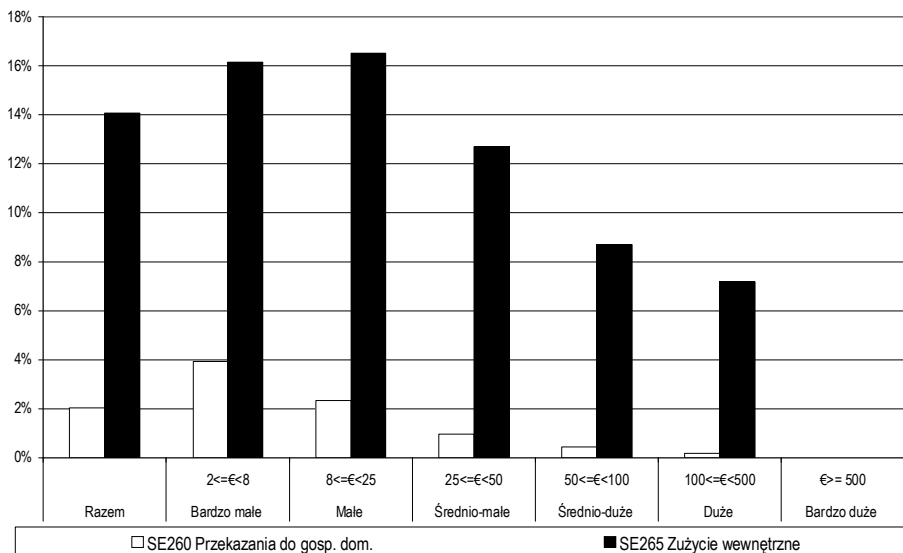
Produktywność ziemi mierzona wartością produkcji ogółem na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 41) wzrastała wraz z wielkością ekonomiczną. W przypadku produkcji roślinnej przeliczonej na 1 ha użytków rolnych najlepsze wyniki osiągnęły również gospodarstwa duże (od 100 tys. do mniej niż 500 tys. euro), natomiast najniższy poziom produktywności ziemi odnotowano w gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do mniej niż 8 tys. euro).

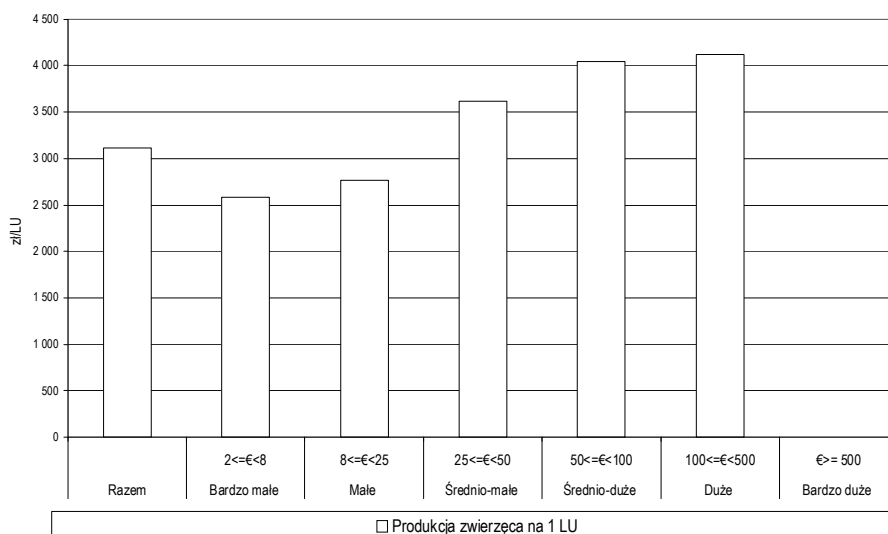
Wykres 41 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

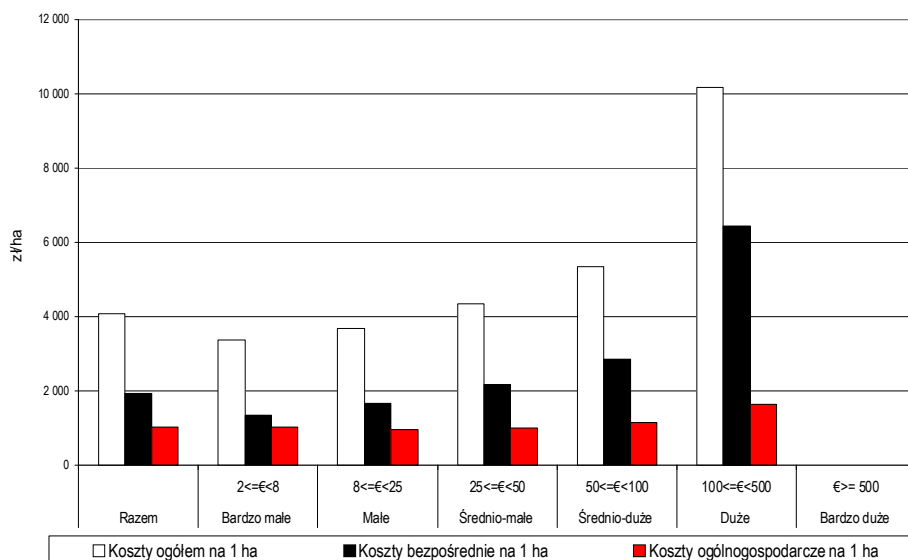
Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, wartość przekazania produktów i usług do gospodarstwa domowego traciła na znaczeniu, nie przekraczając 1% produkcji ogółem w gospodarstwach dużych. Również zużycie wewnętrzne było coraz niższe - w gospodarstwach małych było najwyższe i osiągnęło powyżej 16% całości produkcji (patrz: Wykres 42).

Wykres 42 Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Wykres 43 Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw rosła wartość produkcji zwierzęcej na 1 LU (patrz: Wykres 43). W gospodarstwach dużych (od 100 tys. do mniej niż 500 tys. euro) produktywność zwierząt była ponad 1,5-krotnie wyższa niż w gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do poniżej 8 tys. euro). Można to wiązać ze strukturą pogłowia jak i jakością zwierząt.

Wykres 44 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

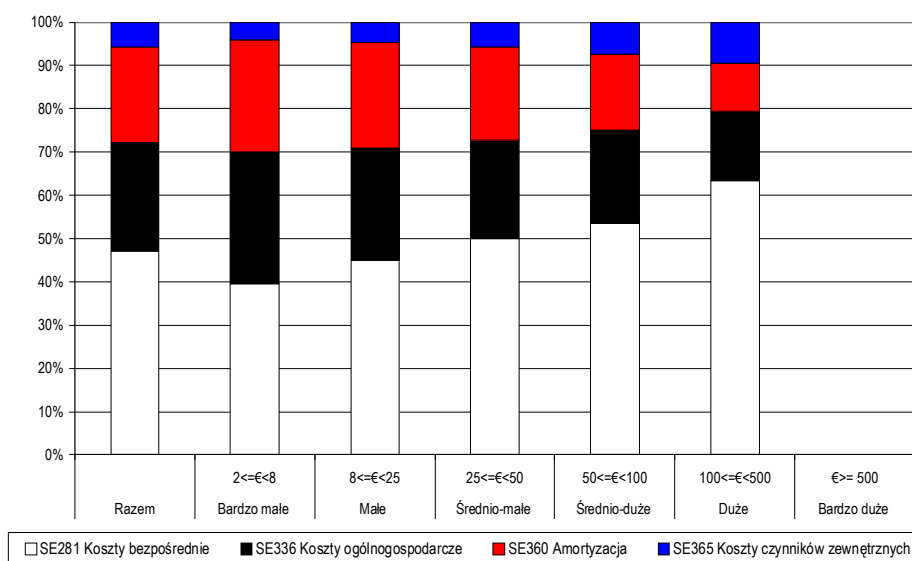
Intensywność produkcji, mierzona poziomem kosztów ogółem na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 44), zwiększała się równomiernie wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw o wielkości ekonomicznej do poniżej 100 tys. euro. Podobnie zachowywały się koszty bezpośrednie. W gospodarstwach dużych obie kategorie kosztowe przyjęły wartości ok. dwukrotnie wyższe niż w przypadku gospodarstw średnio-dużych. Należy zauważyć, że

ponoszone wyższe koszty ogółem na jednostkę powierzchni przełożyły się na wzrost wartości produkcji z tej jednostki (porównaj: Wykres 41).

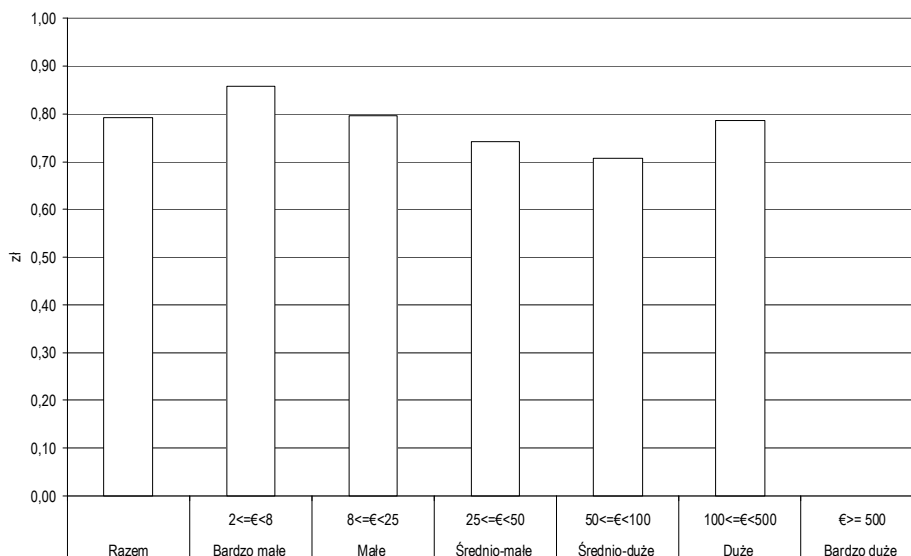
Koszty ogólnogospodarcze kształtowały się na podobnym poziomie prawie we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej. Jedynie gospodarstwa duże uplasowały się pod tym względem wyraźnie powyżej średniej określonej dla ogółu gospodarstw Mazowsza i Podlasia (patrz: Wykres 44). Należy to wiązać głównie z wysokim udziałem kosztów energii elektrycznej i paliw w tych gospodarstwach.

Analizując strukturę kosztów ogółem zauważono, że udział kosztów bezpośrednich zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (wynosił on od 39% do 63%). Również koszty czynników zewnętrznych rosły wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Należy tu przypomnieć, że gospodarstwa duże angażowały zdecydowanie więcej ziemi rodzimowłocowej i nakładów pracy najemnej, ponadto były bardziej skłonne do zadłużania się związanego z prowadzonymi inwestycjami. Odwrotna niż przy kosztach czynników zewnętrznych zależność wystąpiła w przypadku amortyzacji, której udział w kosztach ogółem malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym wyposażeniu małych gospodarstw w środki trwałe w stosunku do realizowanego programu produkcji rolnej (patrz: Wykres 45).

Wykres 45 **Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

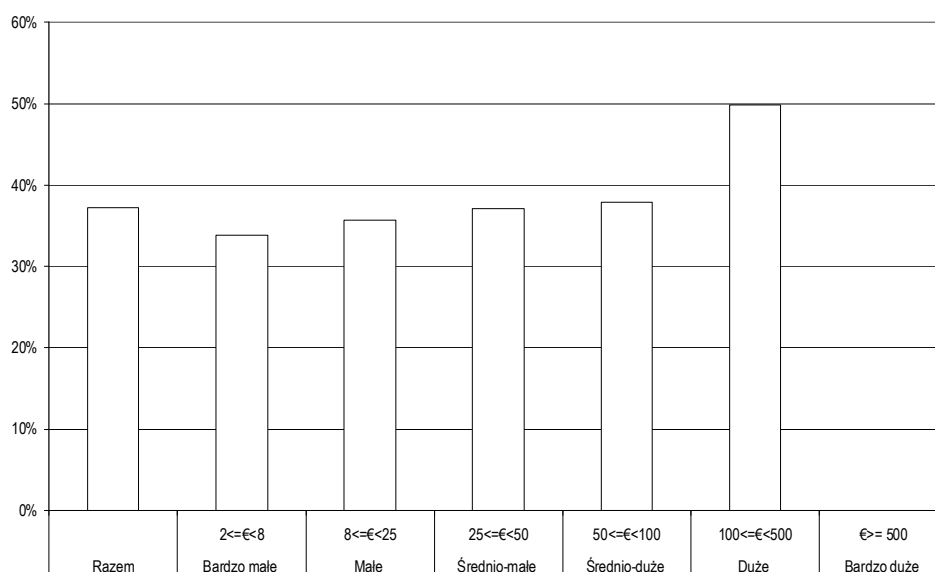
Wykres 46 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

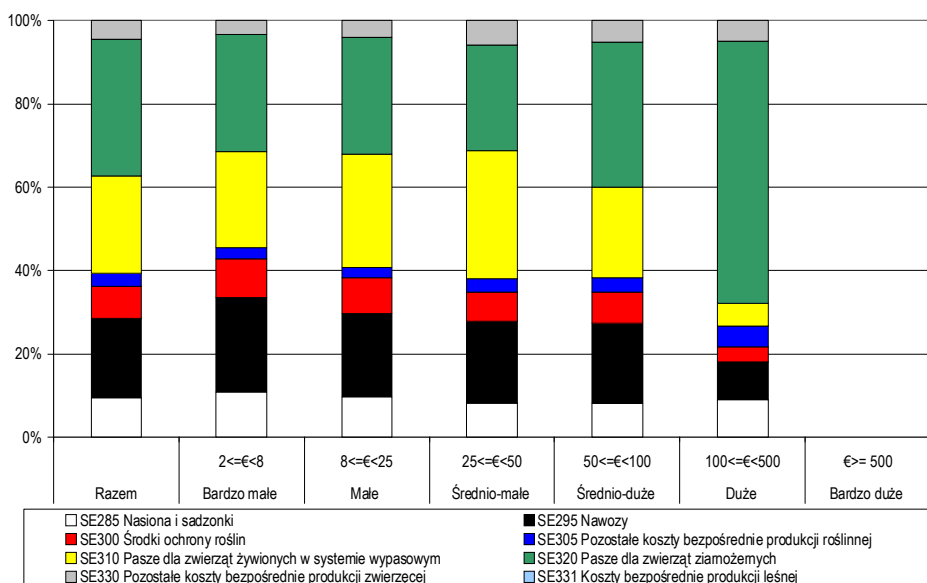
Najwyższy koszt wytworzenia 1 zł produkcji odnotowano w gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do mniej niż 8 tys. euro). W pozostałych grupach gospodarstw koszt pochłonął od 71% do 80% wartości produkcji (patrz: Wykres 46).

W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej mniejszej niż 100 tys. euro relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem nie wykazywała znaczącego zróżnicowania wraz ze zwiększającą się siłą ekonomiczną gospodarstw i średnio w analizowanej zbiorowości koszty bezpośrednie stanowiły 37% produkcji ogółem. Jedynie w grupie gospodarstw dużych (od 100 tys. do mniej niż 500 tys. euro) relacja ta wyniosła prawie 50% (patrz: Wykres 47).

Wykres 47 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

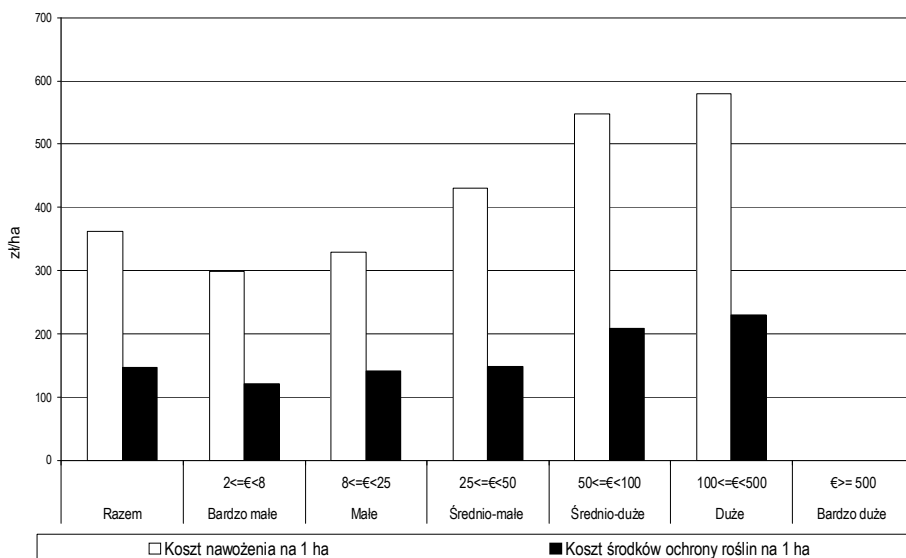

Wykres 48 **Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej**

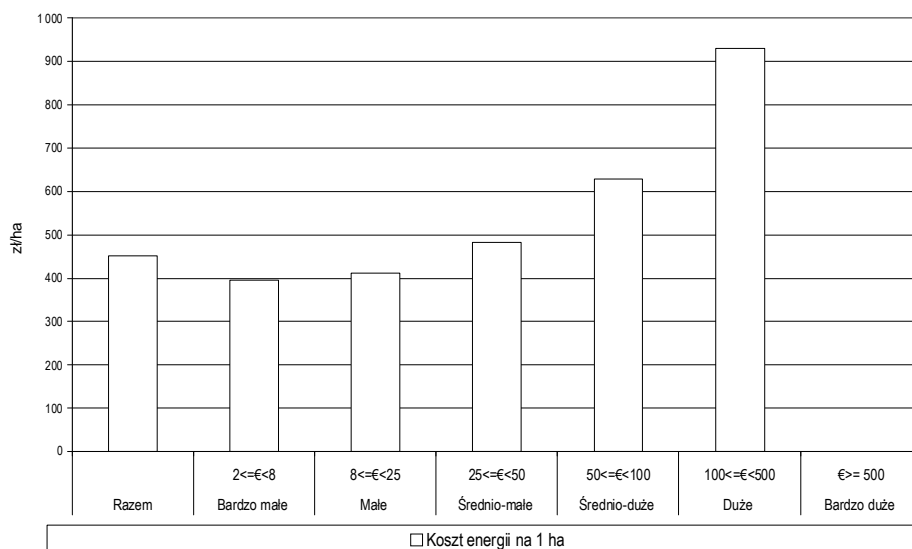

W strukturze kosztów bezpośrednich, w zdecydowanej większości klas wielkości ekonomicznej, najważniejszą pozycję stanowiły koszty pasz dla zwierząt ziarnożernych. Najwyższy (ok. 63%) udział tych kosztów odnotowano w przypadku gospodarstw dużych (od 100 tys. do mniej niż 500 tys. euro). Na kolejnym miejscu znalazły się koszty pasz dla zwierząt żywnych w systemie wypasowym ze średnim udziałem wynoszącym ok. 23%. Nie miały odsetek kosztów bezpośrednich stanowiły również koszty nawozów (patrz: Wykres 48).

Wykres 49 **Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

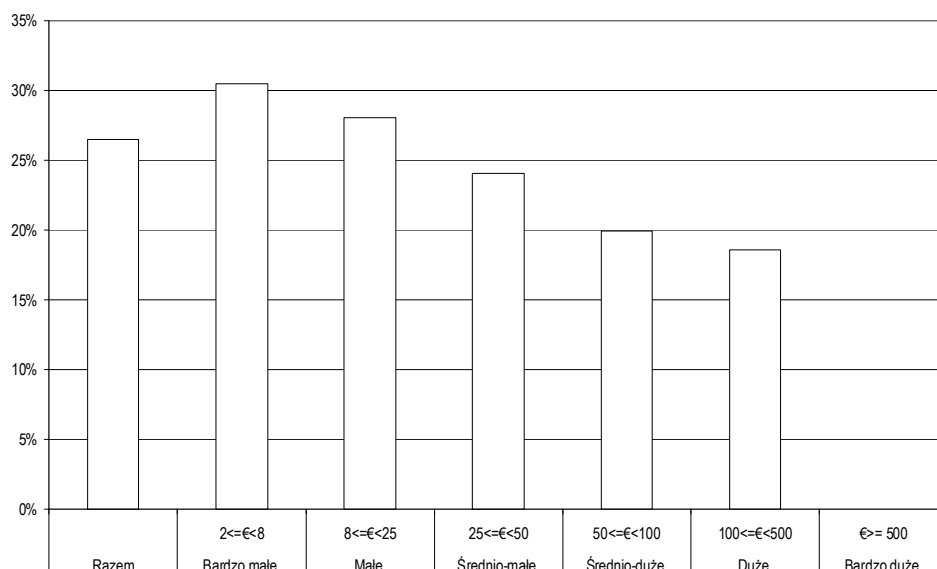
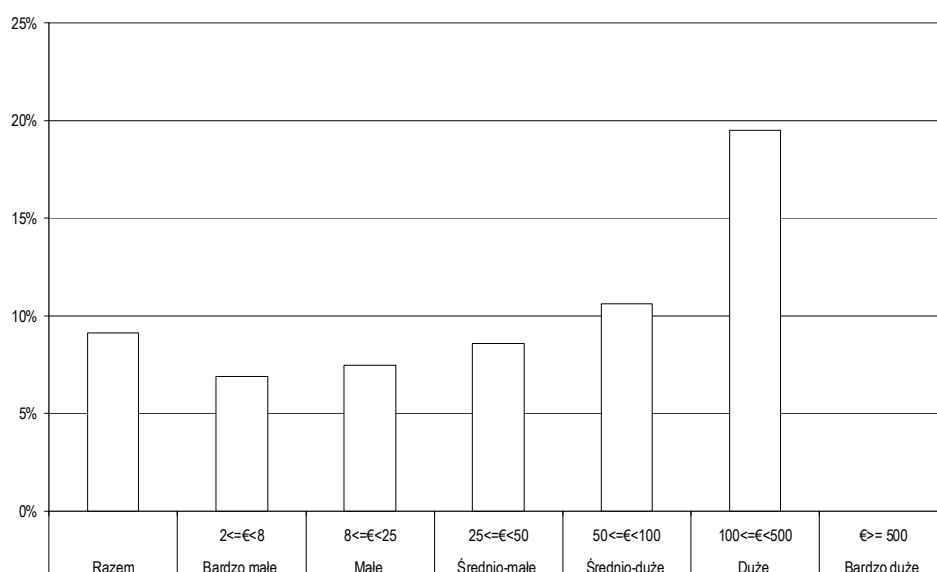
Wykres 50 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W rozpatrywanych gospodarstwach koszty nawożenia mineralnego i środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych rosły wraz ze zwiększaniem się potencjału ekonomicznego gospodarstwa (patrz: Wykres 49). Koszty nawożenia 1 ha kształtowały się w granicach od 299 zł w gospodarstwach bardzo małych do 580 zł w gospodarstwach dużych, a zatem różniły się prawie dwukrotnie. Koszty środków ochrony roślin były również prawie dwukrotnie wyższe w gospodarstwach dużych w stosunku do najmniejszych (zawierały się w przedziale od 122 zł do 231 zł).

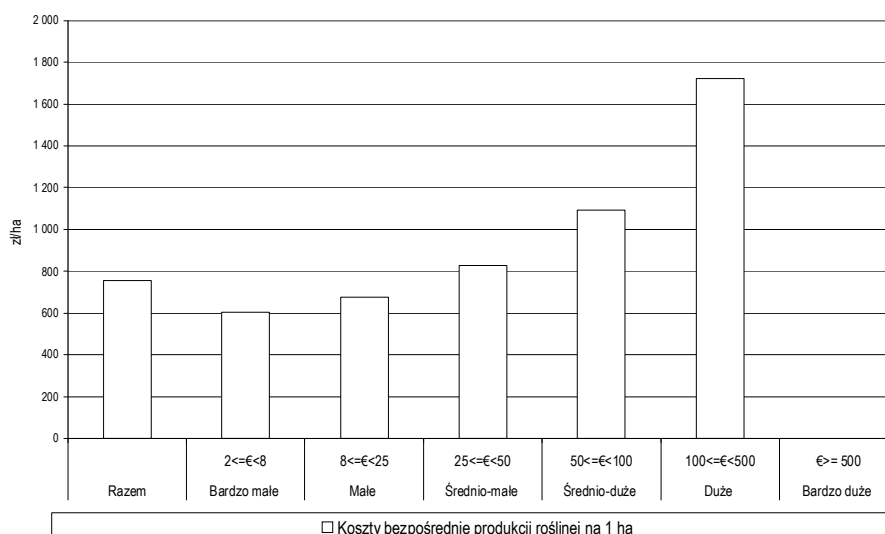
Analogiczny trend zauważalny był w kosztach energii elektrycznej i paliw przeliczonych na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 50). W tym przypadku koszty te oscylowały pomiędzy 395 zł (gospodarstwa bardzo małe) a 930 zł (gospodarstwa duże), co stanowiło ponad dwukrotną różnicę między dwiema skrajnymi klasami wielkości ekonomicznej.

Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wykazywał tendencję malejącą wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa (od ponad 30% do około 19%) (patrz: Wykres 51).

Wykres 51 **Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej****Wykres 52** **Udział kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej**

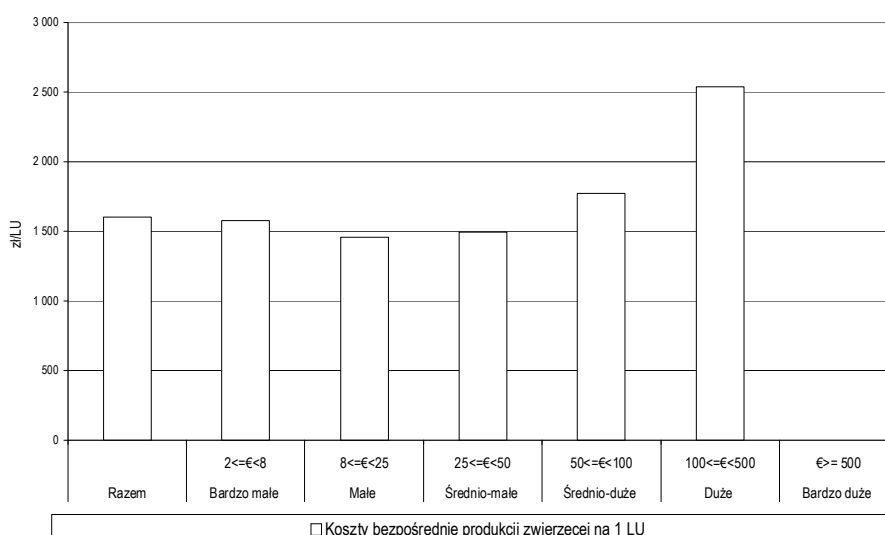
W analizie udziału kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto szczególną uwagę zwracają gospodarstwa duże (od 100 tys. do poniżej 500 tys. euro). Relacja ta była w ich przypadku dwu- czy nawet trzykrotnie większa niż w gospodarstwach z klas do mniej niż 100 tys. euro (patrz: Wykres 52). Potwierdza to fakt znacznie bardziej intensywnego wykorzystania przez te gospodarstwa czynników zewnętrznych, przede wszystkim pracy najemnej, ale również kredytów (koszty odsetek) oraz dzierżawy ziemi. Gospodarstwa duże są więc najbardziej wrażliwe na wahania poziomu cen czy zmiany w dostępności wymienionych czynników.

Wykres 53 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej

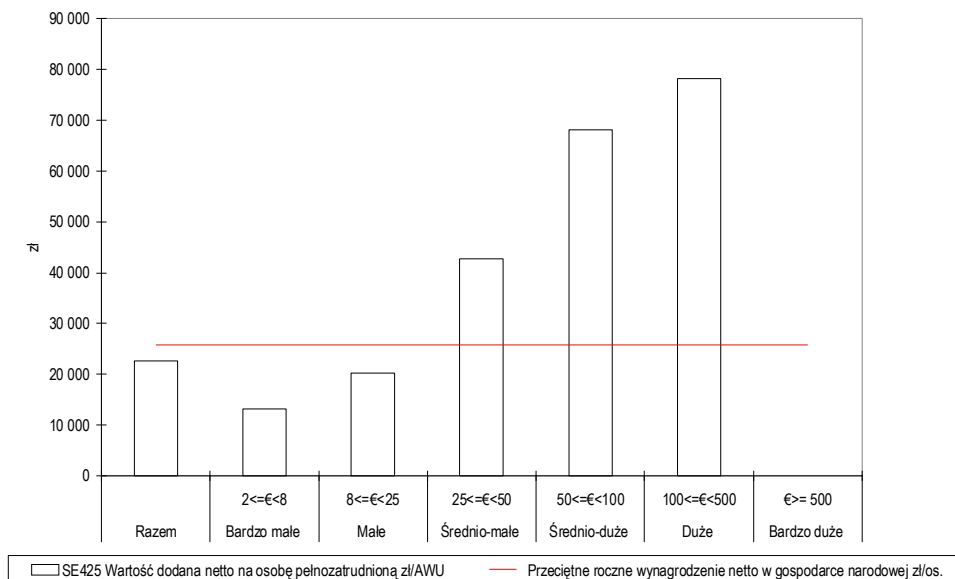
Kosztochłonność produkcji roślinnej w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstw charakteryzują koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 53). Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej kosztochłonność produkcji roślinnej mocno rośnie. W gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do mniej niż 8 tys. euro) koszty produkcji roślinnej na 1 ha przekraczają nieznacznie 600 zł, a w gospodarstwach dużych wynoszą ponad 1 700 zł. Związane jest to niewątpliwie ze stosowanymi technologiami produkcji, ale także większym udziałem wysokonakładowych gospodarstw ogrodniczych w wyższych klasach wielkości ekonomicznej.

Wykres 54 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

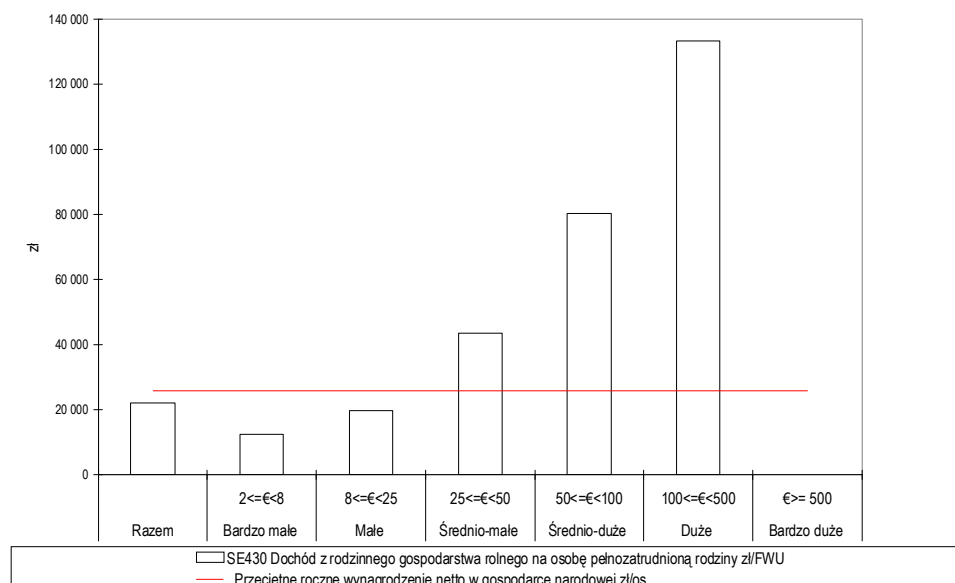

Kosztochłonność produkcji zwierzęcej mierzona wartością kosztów bezpośrednich na 1 LU jest także wyższa w gospodarstwach większych ekonomicznie (patrz: Wykres 54). Jednak w gospodarstwach bardzo małych, małych i średnio-małych różnice były niewielkie, a najwyższe koszty poniosły gospodarstwa duże (od 100 do mniej niż 500 tys. euro). Wpływa na to zróżnicowanie struktury pogłowia zwierząt oraz system żywienia. Gospodarstwa małe częściej w żywieniu zwierząt wykorzystują tańsze pasze własne.

Wykres 55 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

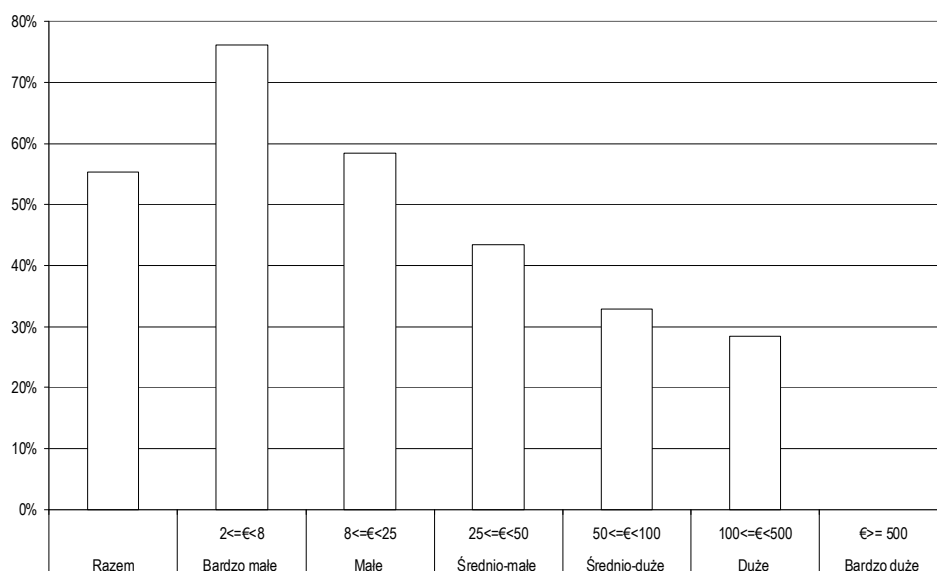
Wykres 56 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

W gospodarstwach regionu Mazowsze i Podlasie wartość dodana netto wypracowana w rolnictwie przez osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą stanowiła prawie 90% przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. Wystąpiły jednak pod tym względem zasadnicze różnice w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej. Gospodarstwa większe, od 25 tys. euro, uzyskały wartość dodaną netto przewyższającą przeciętną płacę netto (w gospodarstwach średnio-dużych i dużych nawet kilkakrotnie), podczas gdy gospodarstwa o wielkości ekonomicznej do poniżej 25 tys. euro osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki. Szczególnie dotyczyło to gospodarstw bardzo małych (od 2 tys. do mniej niż 8 tys. euro), w których wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła około 50% przeciętnego wynagrodzenia netto (patrz: Wykres 55).

Bardzo podobną sytuację, jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną, można zaobserwować analizując rozkład dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą. Skala dysproporcji była tu zdecydowanie większa, szczególnie w grupie gospodarstw dużych (od 100 tys. do mniej niż 500 tys. euro), w których dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo był ponad pięciokrotnie wyższy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 56). Należy przypomnieć, że dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi wytworzoną opłatę za pracę członków rodziny rolnika oraz za zaangażowany kapitał własny (finansujący ziemię i pozostałe składniki majątkowe gospodarstwa).

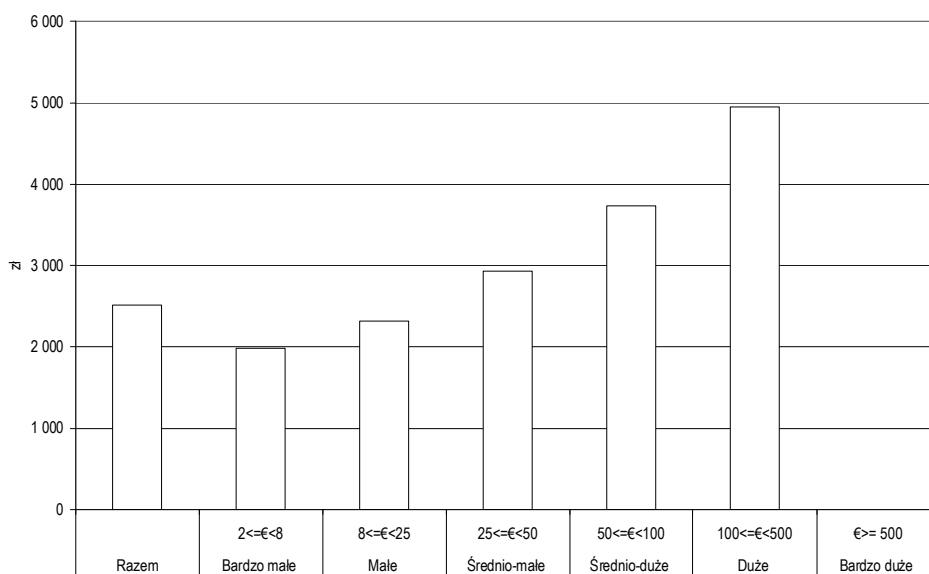
Wykres 57 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

Największe uzależnienie od dopłat do działalności operacyjnej odnotowano w gospodarstwach bardzo małych - od 2 tys. do mniej niż 8 tys. euro (poziom dopłat stanowił aż 76% dochodu). Relacja dopłat wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej spadała, osiągając poziom 28% w przypadku gospodarstw dużych (od 100 tys. do mniej niż 500 tys. euro) (patrz: Wykres 57).

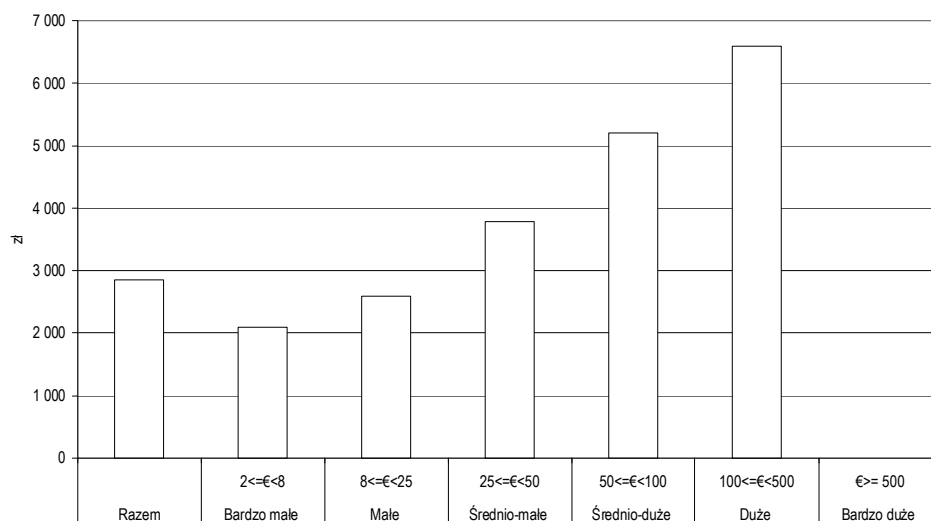
Wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność wykorzystania ziemi w danej grupie gospodarstw. Wartość ta rosła w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw, aby osiągnąć w gospodarstwach dużych (od 100 tys. do mniej niż 500 tys. euro) poziom ok. 4,9 tys. zł/ha, a zatem o 50% więcej niż średnio w gospodarstwach badanej zbiorowości (patrz: Wykres 58).

Wykres 58 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

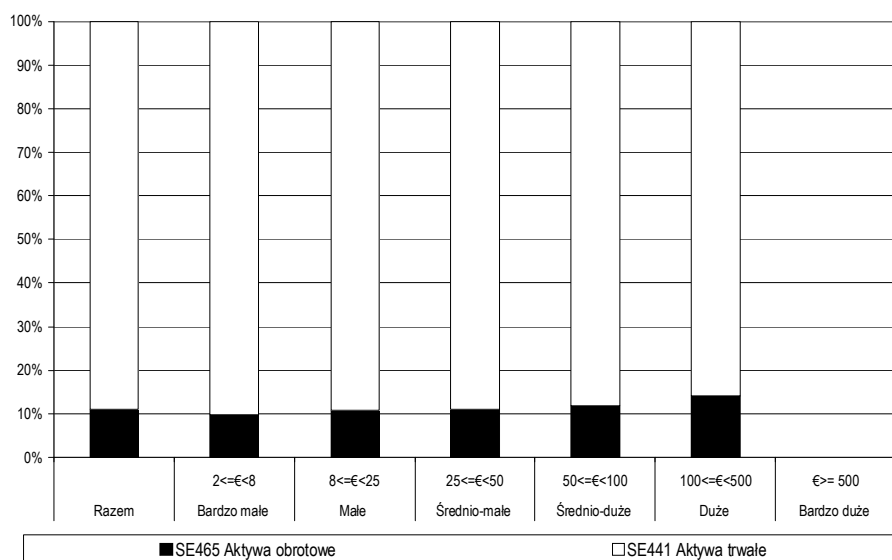

W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 hektar własnych użytków rolnych powtórzył się schemat widoczny na powyższym wykresie. Najlepszy wynik pod tym względem osiągnęły również gospodarstwa duże - ponad 6,6 tys. zł/ha (patrz: Wykres 59).

Wykres 59 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Wykres 60 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

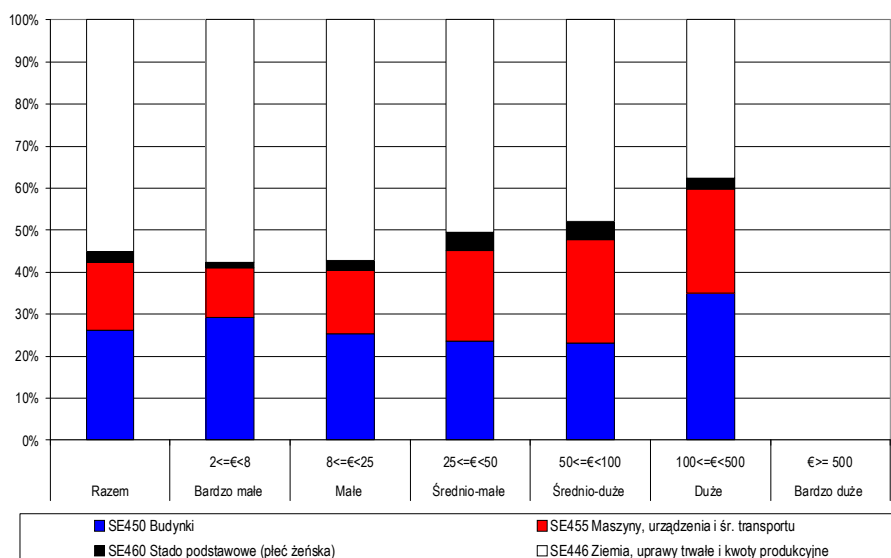

Z analizy struktury aktywów wynika, że we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej, aktywa obrotowe nieznacznie przekroczyły 10% aktywów ogółem, a zatem gospodarstwa w większości opierały się na aktywach trwałych (patrz: Wykres 60).

We wszystkich grupach gospodarstw podstawą w strukturze aktywów trwałych były ziemia, uprawy trwałe i kwoty produkcyjne (patrz: Wykres 61). Średnio stanowiły one ponad 55% wszystkich aktywów trwałych. Znaczenie ziemi i upraw trwałych malało jednak wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Drugim ważnym składnikiem środków trwałych są budynki i budowle, których udział był największy w gospodarstwach dużych (ok. 35%). Udział maszyn, urządzeń i środków transportu systematycznie wzrastał wraz z wielkością ekonomiczną gospodarstw. Najmniejszy udział w aktywach trwałych miało stado

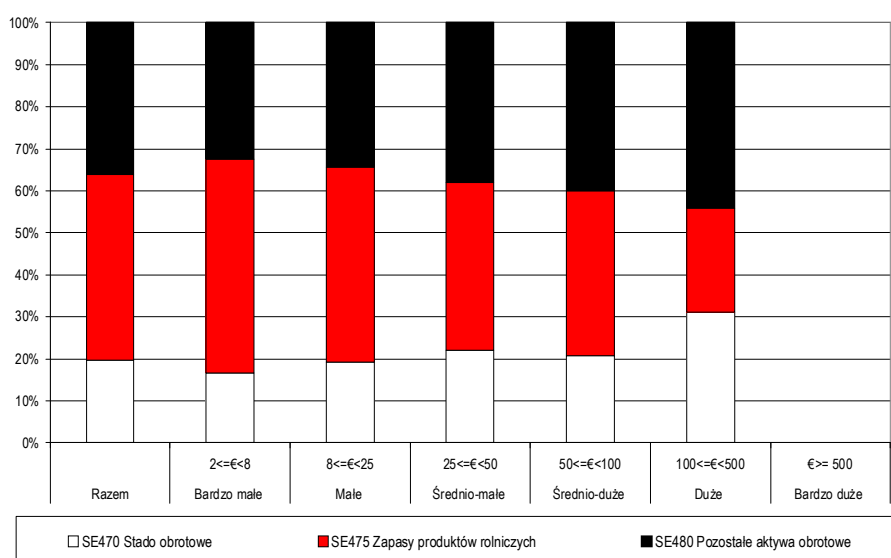
podstawowe, które w żadnej grupie gospodarstw nie przekroczyło 5%. Największym udziałem stada podstawowego zwierząt charakteryzowały się gospodarstwa średnio-duże i średnio-małe.

Wykres 61 **Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

W strukturze aktywów obrotowych w gospodarstwach z grupy małych (do poniżej 50 tys. euro) dominowały zapasy produktów rolniczych, a w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 50 tys. euro - pozostałe aktywa obrotowe (patrz: Wykres 62). We wszystkich klasach wielkości ekonomicznej te dwa czynniki stanowiły 70 - 83% aktywów obrotowych. Stado obrotowe największy udział miało w gospodarstwach dużych (ponad 30%).

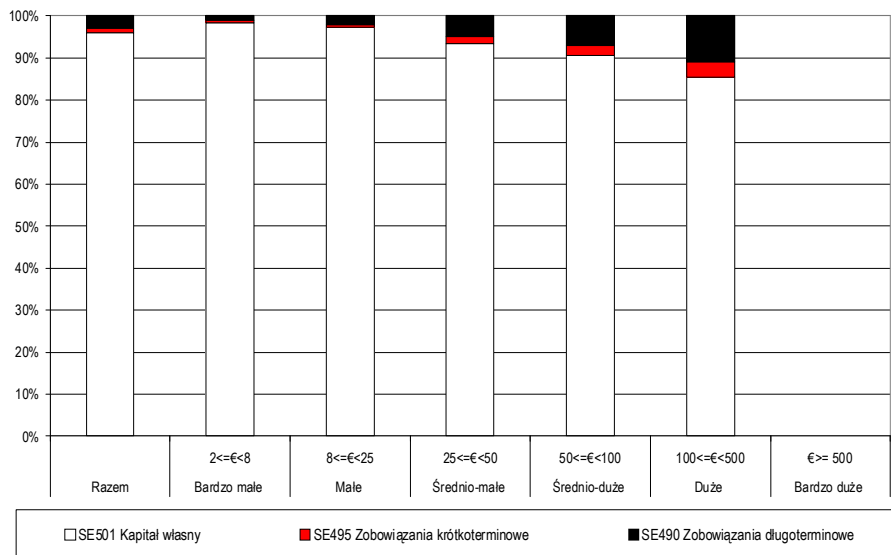
Wykres 62 **Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

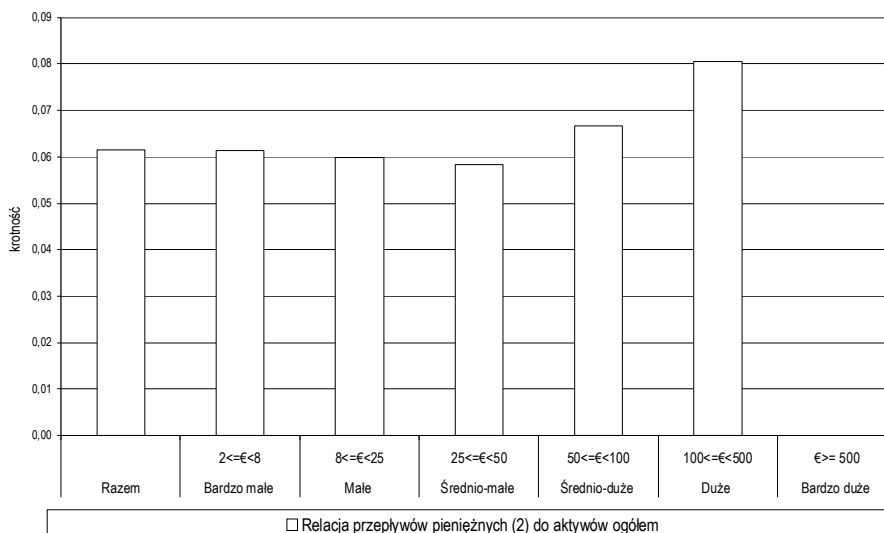
Struktura pasywów wskazuje na przewagę kapitału własnego we wszystkich grupach gospodarstw (patrz: Wykres 63). Zauważyć można, że wraz ze wzrostem wielkości

ekonomicznej zwiększa się udział kredytów w pasywach. Jest to zjawiskiem normalnym, gdyż gospodarstwa większe są bardziej skłonne do finansowania z działalności i inwestycji ze źródeł zewnętrznych. Zadłużenie gospodarstw dużych (o wielkości ekonomicznej od 100 tys. euro) wynosiło ok. 15% i przeważały w nim zobowiązania długoterminowe.

Wykres 63 **Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

Wykres 64 **Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

Zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, mierzony wartością przepływów pieniężnych (2) w stosunku do aktywów ogółem (Wykres 64) malał wraz z wielkością ekonomiczną gospodarstw do poniżej 50 tys. euro. W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 50 tys. euro efektywność środków ulokowanych w aktywach trwale rosta, osiągając poziom w przypadku gospodarstw dużych. Prawdopodobnie jest to związane z wysokim udziałem gospodarstw ogrodniczych w tej klasie.

3.3. Wnioski

1. Gospodarstwa regionu Mazowsze i Podlasie stanowiły największą część (47%) ogólnej liczby gospodarstw pola obserwacji Polskiego FADN. W analizowanym regionie dominowały gospodarstwa o mieszanej produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz nastawione na chów krów mlecznych (Podlasie jest „zagłębiem mlecznym” Polski). Ponad 97% gospodarstw znalazło się w klasie wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro.
2. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wśród grup gospodarstw wyodrębnionych na podstawie użytych dwóch kryteriów grupowania, uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodnich (9 805 zł – to o ok. 20% mniej niż w 2009 roku) i gospodarstwa duże o wielkości ekonomicznej od 100 tys. do mniej niż 500 tys. euro (ok. 4 900 zł). Na przeciwnym biegunie, z wartościami najniższymi, znalazły się gospodarstwa o typie zwierzęta trawożerne (ok. 1 600 zł) oraz gospodarstwa bardzo małe - od 2 tys. do mniej niż 8 tys. euro (ok. 2 000 zł).
3. Spośród analizowanych grup gospodarstw ustalonych na podstawie dwóch różnych kryteriów, najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną rodziny uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (50 855 zł) i gospodarstwa duże – od 100 tys. do poniżej 500 tys. euro (133 332 zł). Natomiast wartości najniższe osiągnęły gospodarstwa o typie zwierzęta trawożerne (15 516 zł) i gospodarstwa bardzo małe - od 2 tys. do poniżej 8 tys. euro (12 466 zł). Dochód ten był w stanie przynajmniej częściowo pokryć opłatę pracy własnej rodziny rolnika w przypadku gospodarstw o wielkości ekonomicznej od 25 tys. euro. W gospodarstwach pogrupowanych wg typów rolniczych nie było to możliwe w przypadku gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych i gospodarstw mieszanych.
4. Gospodarstwa o dużej sile ekonomicznej angażowały więcej ziemi dodzierżawionej, więcej nakładów pracy najemnej, ponadto wykazywały większą aktywność inwestycyjną, co wiązało się z większą odwagą w zaciąganiu kredytów.
5. Gospodarstwa małe i bardzo małe, o mieszanej produkcji (było ich najwięcej), pomimo, że dysponowały największymi zasobami środków do produkcji, okazały się najmniej efektywne. Gdyby nie dopłaty, ich sytuacja dochodowa mogłaby być bardzo zła.
6. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych i ogrodnich koszty czynników zewnętrznych były nieco wyższe niż w pozostałych typach rolniczych. Główną przyczyną tego była konieczność zaangażowania pracy najemnej.
7. Zużycie wewnętrzne było niewielkie w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych i ogrodnich. W pozostałych typach gospodarstw udział zużycia wewnętrznego był nawet kilkunastokrotnie wyższy.

8. Przekazania do gospodarstwa domowego były na znacznym poziomie jedynie w bardzo małych, tradycyjnych gospodarstwach, w których zwykle prowadzona jest mieszana produkcja roślinno-zwierzęca.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB